

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 9.11.2005
KOM(2005) 561 lõplik

KOMISJONI TEATIS

Laienemise strateegiadokument 2005

{SEK(2005) 1433 }
{SEK(2005) 1421 }
{SEK(2005) 1422 }
{SEK(2005) 1423 }
{SEK(2005) 1424 }
{SEK(2005) 1426 }
{SEK(2005) 1428 }

1. ELi LAIENEMISPOLIITIKA

Laienemine on ELi üks võimsamaid poliitikavahendeid. ELi mõjul on Kesk- ja Ida-Euroopa riikidel olnud võimalik areneda kommunistlikest režiimidest kaasaegseteks hästi toimivateks demokraatiateks. Viimasel ajal on EL soodustanud põhjalikke reforme Türgis, Horvaatias ja Lääne-Balkanil. Kõikidele Euroopa kodanikele on kasulik, kui nende naabrid on stabiilse demokraatia ja eduka turumajandusega riigid. ELile on ülimalt oluline kindlustada, et hoolikalt ettevalmistatud laienemisprotsessiga leviks rahu, stabiilsuse, heaolu, demokraatia, inimõiguste ja õigusriigi põhimõtteid kogu Euroopas.

Euroopa on mitmete sugupõlvade jooksul olnud lõhestunud ning konfliktne, kuid EL on rahumeelselt üles ehitamas ühinenud Euroopat. 2004. aastal ühines kümme uut riiki ning 2005. aastal kirjutas EL alla ühinemislepingu Bulgaaria ja Rumeeniaga. 2005. aasta oktoobris alustas Euroopa Liit ühinemisläbirääkimisi Türgi ja Horvaatiaga ning läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle Serbia ja Montenegroga. Need riigid olid edenenud asjakohaste tingimuste täitmisel nii kaugelt, et läbirääkimiste alustamine oli põhjendatud.

Lääne-Balkan on ELi jaoks suur väljakutse. On vaja näidata, et laienemispoliitika abil võib saavutada muutusi regioonis, kus riigid on nõrgad ja ühiskond lõhestunud. Reformide jätkumise seisukohalt on ülimalt oluline, et nendel riikidel on usutav poliitiline perspektiiv ELiga liitumiseks. Samas on selge, et need riigid saavad ühineda ainult juhul, kui kõik tingimused on täidetud.

Laienemispoliitika on määratletud Euroopa Liidu asutamislepingu artiklis 49, kus on sätestatud, et kõik Euroopa riigid, kes austavad ELi demokraatlikke aluspõhimõtteid, võivad pürgida liidu liikmeks.¹ EL on kehtestanud liikmeks saamisele poliitilised ja majanduslikud tingimused. Lisaks on vaja täita tingimused, mis on seotud liikmete kohustustega ning ELi õigusaktide ja põhimõtete rakendamiseks ja jõustamiseks vajaliku haldussuutlikkusega.² Komisjoni kolm laienemisega seotud põhimõtet on kohustuste täitmise kindlustamine, tingimuste täitmine ja teavitustegevus.

Laienemisega seotud ELi kohustuste täitmise kindlustamine

Laienemine on alati olnud oluline osa Euroopa ühinemises. EL ei saa hüljata oma kohustust tagada turvalisus, stabiilsus ja heaolu oma maailmajaos ja kaugemal. ELi liikmesriikide juhtide ja valitsuste otsuse kohaselt hõlmab praegune laienemiskava Balkanit ja Türgit. Võimalus ühineda Euroopa Liiduga on nendes riikides viimastel aastatel põhjustanud olulist edasiminekut, kuid reformiprotsess on siiski veel haavatav. Ees seisavad olulised ülesanded nagu otsus Kosovo staatuse kohta, milles ELil on keskne roll.

Komisjon on kindel, et hoolikalt läbiviidud laienemisprotsess on kasulik kogu Euroopale. Hästi toimiv liit on nii praeguste kui tulevaste liikmesriikide huvides. Euroopa Liidu võime võtta vastu uusi liikmeid, säilitades samal ajal Euroopa lõimumise, on samuti oluline küsimus nii Euroopa Liidule kui ka kandidaatriikidele.³

¹ Euroopa Liidu asutamislepingu artiklid 49 ja 6.

² Nagu on sätestatud 1993. aasta Kopenhaageni ja 1995. aasta Madridi Euroopa Ülemkogu järeldustes.

³ Nagu on sätestatud 1993. aasta juunis Kopenhaagenis kogunenud Euroopa Ülemkogu järeldustes.

Hetkel ei ole ette näha laienemist, kus suur hulk riike ühineks samal ajal. Türgiga peetavad ühinemisläbirääkimised on pikaajaline protsess. Lääne-Balkan koosneb väiksematest riikidest, kelle valmisolek Euroopa Liiduga ühinemiseks on erineval tasemel. Et uued liikmesriigid sulanduksid Euroopa Liitu probleemideta, peab iga riigi ühinemine toimuma tempos, mis sõltub edusammudest rangete tingimuste täitmisel.

Laienemise tempot kavandades peab arvestama ELi võimet uusi liikmesriike vastu võtta. Laienemine on ühistel põhimõtetel, poliitikal ja institutsioonidel põhineva projekti eest vastutuse võtmine. Euroopa Liit peab kindlustama, et suudab säilitada võime toimida ja otsustada institutsioonidevahelist tasakaalu ja eelarve põhimõtteid järgides ning rakendada ühtseid tegevuspõhimõtteid, mis toimivad hästi ning täidavad oma eesmärgi.

Kolme aastakümne jooksul on ELi edukalt sulandunud väga erinevad riigid. Arendades tegevuspõhimõtteid ja institutsioone on Euroopa Liit suutnud reageerida uutele tingimustele nagu diktatuuride langemine, kommunismi kokkuvarisemine ja üleilmastumise pealetung. Laienemine on selles protsessis osutunud edukaks vahendiks.

Õiglaste ja rangete tingimuste seadmine

EL peab rangelt ja järjekindlalt nõudma tingimuste täitmist, kuid samas õiglaselt tasustama edusamme. Kandidaatriigid võivad liikuda protsessi ühest etapist teise üksnes siis, kui nad on täitnud eelmise etapi tingimused. Lisaks on komisjon valmis soovutama läbirääkimiste peatamist, kui tõsiselt ja korduvalt on rikutud ELi aluspõhimõtteid, või kui riik ei suuda mingi etapi põhitingimusi täita. Selliste tingimuste hulka kuulub ka täieulatuslik koostöö Endise Jugoslaavia Rahvusvahelise Kriminaaltribunaliga (EJRK).

EL jääb kindlaks oma nõudmises, et kandidaatriigid peavad enne ühinemist täitma kõik tingimused. Komisjon annab riikidele abi ja jälgib nende tegevust, et tagada vajalike meetmete nõuetekohane rakendamine ja jõustamine.

Nii Balkanil kui Türgis eeldab tingimuste täitmise tõhusus reformide teostamisel, et riik säilitab usutava poliitilise perspektiivi Euroopa Liiduga ühinemiseks. Kandidaatriigid võivad saavutada avalikkuse toetuse julgetele ja sageli valulistele reformidele juhul, kui EL neid toetab, nendega koostööd teeb ning peab antud lubadusi.

Lootus jõuda suhetes Euroopa Liiduga ühest etapist teise on riikidele tugev motivatsioon muutuste läbiviimiseks ja ELi standardite ja väärtuste omaksvõtmiseks. Liikumine ühinemise suunas on juba iseenesest suure väärtusega, isegi kui liitumine on veel aastate kaugusel. See tee on sageli raske, seetõttu on ülimalt oluline, et EL on protsessiga kogu aeg seotud ning soovib saavutada tulemusi. Käesolevas dokumendis esitatakse tegevuskava Lääne-Balkani riikide Euroopa visiooni elluviimiseks, sätestades erinevad etapid ja nendega seotud kohustused.

Laienemispoliitikast teavitamine

Laienemispoliitikat peab toetama lai avalikkus. Komisjon on teadlik ELi kodanike muredest seoses Euroopa lõimumise ning eriti laienemisega. EL peab kodanikke paremini teavitama ühinemisprotsessi eesmärkidest ja ülesannetest ning sellest, kuidas ta asjaomaste riikidega koostööd teeb. See on eriti oluline olukorras, kus üleilmastumisega seotud ülesanded ja arutelud Euroopa tuleviku üle valmistavad inimestele muret. Liit peab kodanike muredele reageerima otseselt. Eelkõige peab EL pakkuma välja selge ühinemisstrateegia, mis põhineb

objektiivsetel tingimustel ja realistlikel kohustustel. Kodanikke peab paremini teavitama ka eelmistest laienemistest, et tagada toetus uutele ühinemistele.

Hiljutine laienemine osutus väga edukaks. Enne 2004. aasta 1. maid arvati, et ulatuslikum laienemine ELi ajaloos toob endaga kaasa suuri probleeme nagu institutsioonide ummikseis ja võõrtöölise massiline ränne. Kuid muutused olid siiski piiratud ulatusega ja juhitavad. Hetkel osaleb 25 liikmesriiki täielikult institutsioonide töös. ELi kodanikud, kes töötavad väljaspool kodumaad, on positiivselt mõjutanud majanduskasvu liikmesriikides, kes avasid oma tööturud.

Uued liikmesriigid on toonud kaasa majandusdünaamika, mis aitab säilitada ja luua töökohti kogu ELis. Kaubanduse ja investeringute tõus on ühisturgu elavdanud. Kõik Euroopa kodanikud saavad kasu sellest, et uued liikmesriigid rakendavad Euroopa standardeid, näiteks keskkonnakaitse valdkonnas.

Nendest edusammudest ei ole kodanikke piisavalt hästi teavitatud. On vaja ühist koordineeritud lähenemist. Liikmesriigid peavad täitma oma kohust selgitada ja kaitsta tegevuspõhimõtteid, milles nad on üksmeelselt kokku leppinud. Komisjon annab oma panuse ning teavitab laienemispoliitikast erinevate kanalite kaudu ja kummutab väärarusaamised tõenditega. On oluline pidada dialoogi olulisemate poliitikakujundajate, meedia, akadeemiliste asutuste, äriühingute ja tööturu osapooltega, et edendada faktidel põhinevat arutelu eeliste ja tulevaste laienemiste üle. Komisjoni kommunikatsioonistrateegia oluline osa on kodanikuühiskonda hõlmav dialoog, mille eesmärk on tugevdada ELi ja kandidaatriikide kodanikuühiskondade vahelisi sidemeid, et parandada vastastikust mõistmist, tegelda probleemidega ning õhutada kõrgetasemelist arutelu.⁴

Selles dokumendis käsitletakse kõigepealt kandidaatriike Horvaatiat ja Türgit ning seejärel potentsiaalseid kandidaatriike Lääne-Balkanil.⁵ Üksikasjalikud arenguaruanded iga riigi kohta avaldatakse käesoleva dokumendiga koos. Endist Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi käsitlev analüüs lisatakse siiski selle riigi Euroopa Liiduga liitumist käsitlevasse arvamusse, mis avaldatakse samuti 9. novembril.

2. TÜRGI JA HORVAATIA

2.1. Türgi

Türgis jätkuvad poliitilised muutused ning riik teeb edusamme Kopenhaageni poliitiliste kriteeriumide täitmisel. Jõustunud on olulised reformid, millega peaksid kaasnema õigussüsteemi struktuurimuudatused, eelkõige kohtusüsteemis. Siiski on muutuste tempo 2005. aastal aeglustunud ja reformid on jäänud ebaühtlasteks. Kuigi inimõiguste rikkumiste arv on vähenenud, tuleb neid siiski ette. Kiirelt on vaja rakendada juba jõustunud õigusaktid ning teatavates valdkondades teha uusi seadusandlikke algatusi. Põhivabaduste ja inimõiguste kaitsmisel on vaja astuda veel märkimisväärsed samme, eriti sõnavabaduse, naiste õiguste,

⁴ Vaata komisjoni teatist ELi ja kandidaatriikide vahelise kodanikuühiskonna dialoogi kohta (KOM(2005) 290).

⁵ Komisjoni 25. oktoobri 2005. aasta aruanne Bulgaaria ja Rumeenia edusammude kohta (vaata komisjoni teatis KOM(2005) 534).

usuvabaduse, ametiühinguõiguste ja kultuuriliste õiguste osas, samuti tuleb tõhustada võitlust piinamise ja väärkohtlemise vastu. Türgi peaks reformiprotsessi paremini seostama kõikide valitsusasutuste tööga. Türgi kohustus viia läbi täiendavaid poliitilisi reforme peaks väljenduma konkreetsetes saavutustes, millest oleks kasu kõikidele Türgi kodanikele päritolust sõltumata.

Türgi on teinud suuri edusamme majandusvaldkonnas ja riiki võib pidada toimivaks turumajanduseks juhul, kui ta säilitab äsjased saavutused stabiliseerumise ja reformide valdkonnas. Türgi on ka võimeline keskmise ajavahemiku jooksul tulema toime ühendusesisese konkurentsi ja turujõududega, kui jätkatakse kindlalt stabiliseerimispoliitikat ning viiakse ellu struktuurireforme.

Türgi on mitmes valdkonnas oma seadusi ELi õigustikuga (*acquis*) edukalt vastavusse viinud, kuid enamikes valdkondades ollakse alles algetapis. Täiendavat tööd on vaja teha kõikides valdkondades: uued õigusaktid peaksid ühenduse õigusest mitte eralduma ning tuleks lõpetada Türgist mitte pärit teenusepakkujate ja toodete diskrimineerimine ning ELi liikmesriikide erinev kohtlemine. Tolliliidust tulenevaid kohustusi tuleb samuti täita. Tuleb tugevdada haldus- ja kohtuorganite suutlikkust, et ELi eeskirju saaks rakendada kohe, kui nad on Türgis jõustunud.

2.2. Horvaatia

Horvaatial ei ole suuremaid probleeme ühinemiseks vajalike poliitiliste kriteeriumide täitmisega. Edusamme on tehtud enamikes valdkondades, kuid siiski on vaja teha veel jõupingutusi õigussüsteemi reformimiseks, (kaasa arvatud erapooletu süüdistuste esitamine sõjakuritegude puhul) korruptsiooniga võitlemiseks, vähemuste olukorra parandamiseks ja pagulaste naasmise hõlbustamiseks. Kahepoolne koostöö naaberriikidega ning piirkondlikud algatused on edukalt arenenud. Ühinemisläbirääkimiste alustamine 2005. aasta märtsis ei olnud võimalik, sest Horvaatia ei teinud piisavalt koostööd Endise Jugoslaavia Rahvusvahelise Kriminaaltribunaliga (EJRK). Täielik koostöö on nüüd alanud ning seda peab jätkama.

Majanduslike kriteeriumide alusel võib Horvaatiat pidada toimivaks turumajanduseks. Horvaatia on võimeline keskmise ajavahemiku jooksul tulema toime ühendusesisese konkurentsi ja turujõududega, kui jätkatakse reformiprogrammi järelejäanud kitsaskohtade kõrvaldamiseks.

ELi õiguskorra vastuvõtmisel ja rakendamisel on Horvaatia teinud mõningaid edusamme, peamiselt õigusaktide vastavusse viimise osas. Horvaatia peab jätkama õigusaktide vastavusse viimist kõikides valdkondades, tugevdades samal ajal haldus- ja õigussüsteemi suutlikkust ühenduse õigustiku jõustamiseks. Paljudel juhtudel on jõustamine nõrk ning haldussuutlikkus ebaühtlane.

2.3. Ühinemisstrateegia

Ühinemisläbirääkimiste pidamine

Ühinemisläbirääkimiste alustamisega 3. oktoobril 2005 algas ELi suhetes Türgi ja Horvaatiaga uus ajalooline etapp. EL on oma kohustused täitnud. Läbirääkimised annavad mõlemale riigile võimaluse näidata oma sihikindlust ja võimet viia lõpule vajalikud muutused ning täita kõik liikmeks saamise tingimused.

Tänavu suvel alla kirjutatud Ankara lepingu lisaprotokoll oli Türgiga ühinemisläbirääkimiste alustamise eeltingimus. EL jälgib hoolsalt selle protokoll rakendamist ning hindab seda 2006. aastal, eriti selles osas, kas kaupade vaba liikumise (k.a transpordivahendite) piirangud on kõrvaldatud.

EJRK peaprokuröri hinnangul teeb Horvaatia nüüd täielikult koostööd ning see võimaldas nõukogul alustada läbirääkimisi. Täieliku koostöö jätkumine EJRKga on ühinemisprotsessi edenemise eeltingimus. Täieliku koostöö puudumine EJRKga mistahes etapis mõjutab läbirääkimiste üldist arengut ja võib viia läbirääkimiste katkestamiseni.

Läbirääkimisi peetakse nõukogus kokku lepitud selge ja range läbirääkimiste raamistiku alusel, kus on sätestatud läbirääkimiste meetodid ja põhimõtted.⁶ Läbirääkimised põhinevad riikide enda saavutustel ning nende tempo sõltub riigi edusammudest ühinemistingimuste täitmisel. Euroopa Liit ootab, et mõlemad riigid täidaksid täielikult poliitilisi kriteeriume ja töötaksid jätkuva arengu nimel kogu läbirääkimiste aja jooksul. Kui emb-kumb riikidest rikub tõsiselt ja korduvalt vabaduse, demokraatia, inimõiguste ja põhivabaduste ning õigusriigi põhimõtteid, millel Euroopa Liit põhineb, siis võidakse ühinemisläbirääkimised katkestada. Liikmesriigiks saamiseks peavad mõlemad riigid vastu võtma ühenduse õigustiku. Nagu kõigi eelnevate ühinemisläbirääkimiste puhul, võib kokku leppida erikorra.

Euroopa Liit määrab kindlaks läbirääkimiste peatükkide esialgse sulgemise ning vajadusel individuaalsete peatükkide avamise kriteeriumid. Majandusvaldkonna peatükkide suhtes käsitleb komisjon kriteeriumina ka seda, kui suures ulatuses on riik täitnud Euroopa Liidu ja kõikide liikmesriikide ees oma ühinemislepingust tulenevaid kohustusi, mis Türgi puhul hõlmab tolliliitu ja lisaprotokoll, ning kas Türgit võib pidada toimiva turumajandusega riigiks. Kui komisjon hiljem leiab, et kandidaatriik enam ei täida oma kohustusi või kriteeriume, võib komisjon teha liikmesriikidele ettepaneku, et vastavate läbirääkimiste peatükkide käsitlemine katkestataks.

Läbirääkimiste esimene etapp oli ühenduse õigustiku analüütiline uurimine (nn sõelumine), mis algas 20. oktoobril 2005. aastal. Sõelumises osalevad eksperdid Türgist ja Horvaatiast ning komisjonist, et selgitada ELi reegleid ja uurida kummagi riigi plaane nende reeglite vastuvõtmiseks ja rakendamiseks. Kõikide ühenduse õigustiku peatükkide sõelumine kestab tõenäoliselt 2006. aasta sügiseni. Pärast iga peatüki sõelumist otsustab EL komisjoni ettepanekul, kas peatüki saab avada või millised kriteeriumid tuleb täita enne peatüki avamist.

Reformide toetamine

Komisjon toetab aktiivselt Türgi poliitiliste reformide protsessi. Poliitiliste kriteeriumide regulaarne järelevalve on intensiivistunud. Poliitilisel tasandil ja ekspertide tasandil peetakse sagedasi kohtumisi poliitiliste kriteeriumidega seotud küsimuste ja probleemide üksikasjalikuks läbivaatamiseks. Läbirääkimiste tempo säilitamiseks peab olulisemad küsimused lahendama ühinemisläbirääkimiste alguses (näiteks vastava läbirääkimiste peatüki puhul vajalike meetmete määratlemine).

Komisjon toetab jätkuvalt aktiivselt Horvaatia ühinemisega seotud poliitilisi, majanduslikke ja muid reforme, eriti 2005. aasta veebruaris jõustunud stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu raames.

⁶ Läbirääkimiste raamistik on avaldatud <http://europa.eu.int/comm/enlargement/turkey/docs.htm> ja http://europa.eu.int/comm/enlargement/croatia/key_documents.htm

Komisjon teeb mõlemale riigile ettepaneku ühinemispartnerluseks, kus arvestatakse arenguaruannetes määratletud põhiprioriteete. Nii muudetakse ühinemisläbirääkimistega seotud tingimuste täitmise eesmärk konkreetseteks meetmeteks. ELi abiprojektid keskenduvad samadele prioriteetidele.

Pärast kandidaatriigiks saamist said Horvaatiale kättesaadavaks kõik kolm ühinemiseelse abi vahendit: PHARE abil toetatakse institutsioonide loomist ning majanduslikku ja sotsiaalset ühtekuuluvust, ISPA abil keskkonda ja transpordi infrastruktuure ning SAPARDi abil põllumajandust ja maaelu arengut. Horvaatia võib 2005. ja 2006. aastal toetust saada ka piirkondlikust programmist CARDS. Ühinemiseelse abina eraldatakse 2005. aastal 105 miljonit eurot ja 2006. aastal 140 miljonit eurot. Horvaatia võib osaleda ka ühenduse programmides.

Türgile antava ühinemiseelse rahalise abi programm koosneb 2005. aastal riiklikust programmist ja kuludest, mis on seotud mitut riiki hõlmavate programmidega, kommunikatsiooni ja juhtimisega. Seega on 2005. aastal antav abi kokku 300 miljonit eurot ja 2006. aastal antav abi 500 miljonit eurot. 2005. aasta programmi põhiprioriteetid vastavad ELi põhiprioriteetidele, mis käsitlevad poliitilisi kriteeriume, majanduslikku ja sotsiaalset ühtekuuluvust, ühenduse õigustiku rakendamist põhivaldkondades ning ELi ja Türgi vahelist poliitilist ja sotsiaalset dialoogi. Programmis nähakse ette ka rahalised vahendid, mille abil valmistatakse Türgit ette laiaulatuslikeks infrastruktuuri meetmete ja tõukefondide taoliste meetmete rakendamiseks alates 2007. aastast.

3. LÄÄNE-BALKAN

3.1. Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik,⁷ Serbia ja Montenegro ning Kosovo⁸

Poliitiline areng

Üldine poliitiline olukord on küll paranemas, kuid siiski on mitmed probleemid veel lahendamata. Albaania on muutunud poliitiliselt stabiilsemaks nagu näitas sujuv valitsusvahetus 2005. aasta juulis-augustis. Siiski tuleb valitsemist veel oluliselt parandada. Bosnia ja Hertsegoviina on saavutanud märkimisväärset edu teostatavusuuringus määratletud prioriteetide rakendamisel, kuid riigi keeruline põhiseaduslik ülesehitus põhjustab sageli ummikseise ja ebaefektiivsust otsuste tegemisel. Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik on pühendunud Ohridi raamlepingu rakendamisele ning teinud 2001. aastast alates suuri edusamme, suurendades riigi stabiilsust. Serbia ja Montenegro probleemideks on struktuuriline nõrkus ja koordineerimiskeskused, eriti valdkondades, kus pädevus on jaotatud riikide ühenduse ja vabariikide vahel. Kosovo institutsioonid ei ole veel poliitiliselt küpsed, et ehitada üles tõeliselt demokraatlik, turvaline ja paljurahvuseline ühiskond.

Demokraatlikud institutsioonid toimivad järjest paremini. Riigid peavad lõpule viima valimisreformi. Valimisstandardid on paranenud. Parlamendid on muutunud efektiivsemaks kogu regioonis, kuid ressursside vähesus ning mõnede riikide ebakonstruktiivne poliitiline õhkkond takistab parlamentide tööd. Avalik haldus on poliitiliselt mõjutatav ning haldus- ja

⁷ Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi olukorda käsitletakse eraldi avaldatavas komisjoni arvamuses (KOM(2005) 562).

⁸ Kosovo valitsemine toimub ÜRO julgeolekunõukogu resolutsiooni 1244 alusel.

rakendussuutlikkus nõrk. Riigid peavad reforme kiirendama. Nad peavad ka välja arendama kõrge kvalifikatsiooniga ja sõltumatu avaliku teenistuse, mis suudab hallata Euroopa lõimumisprotsessi.

Kohtusüsteeme reformitakse ning õigusraamistik on paranenud. Siiski on kohtud suhteliselt nõrgad ning nad pole piisavalt sõltumatud. Ebaefektiivsus, ressursside vähesus, kohtuasjade mahajäämus, õigusaktide puudulik rakendamine ja jõustamine on probleemiks kõikides nendes riikides. Kosovos on prioriteediks vähemusrahvuse esindajate värbamine kohtusüsteemi. Kuigi inimõigusi ja vähemusi kaitsvad õigusraamistikud on olemas peaaegu kõikides riikides, esineb siiski diskrimineerimist.

Politseiteenistuse reform peab jätkuma, et välistada poliitiline sekkumine ning kindlustada politseitöö korralduse vastavus tehnilistele ja professionaalsetele kriteeriumidele. Organiseeritud kuritegevus ja korruptsioon on probleemiks kogu piirkonnas. Riikide korruptsioonivastaseid strateegiaid peab täiustama ja nende eesmärgi ja ajakava uuendama.

Pagulastena või riigisiselt ümberasustatud isikutena registreeritute arv on vähenenud peamiselt seetõttu, et Serbias ja Montenegros ning Bosnias ja Hertsegoviinas hakati pagulasi ja riigisiselt ümberasustatud isikuid uuesti registreerima. Kosovos 2004. aasta märtsis puhkenud vägivald oli tõsine tagasilöökk tagasipöördumisprotsessile, Belgradi ja Pristina dialoog selles küsimuses on siiani problemaatiline.

Bosnia ja Hertsegoviina ning Serbia ja Montenegro on saavutanud edu koostöös EJRKga. Paljud süüdistatavad on saadetud Haagi kohtusse, kuid koostöö ei ole siiski veel täielik. Peaaegu kõik riigid on oma õigusaktid viinud vastavusse nõukogu otsusega, mis käsitleb EJRK poolt süüdi mõistetud füüsiliste isikute varade külmutamist.⁹

Piirkondliku koostöö tõhustamine on vajalik edasiseks stabiliseerumiseks ja leppimiseks. Selle saavutamine näitab, et riik on valmis tihedamateks suheteks ELiga. Serbia presidendi hiljutine vabandus tema kaasmaalaste Bosnias ja Hertsegoviinas sooritatud sõjakuritegude eest on lootustandev märk leppimise süvenemisest. Koostöö pagulaste tagasipöördumiseks on paranenud, samamoodi on tõhustunud koostöö õiguse ning vabaduse ja julgeoleku (kaasa arvatud organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus) valdkonnas.

Viimase kuue aasta jooksul on stabiilsuspaktil olnud oluline roll, kuid pakti töökeskkond on muutumas. Regioon on järk-järgult võtnud vastutust piirkondliku koostöö eest, näiteks Kagu-Euroopa koostööprotsessi kaudu. Uuendatud stabiilsuspakti abil saab olulisemad ülesanded järk-järgult ja nõuetekohaselt piirkonnale üle kanda, et piirkondliku koostöö areng saaks jätkuda.

Majandusareng

Majandus on stabiliseerinud kogu regioonis. Seetõttu on majanduskasvu näitajad püsivalt stabiilne ja inflatsioon keskmine. Probleeme võib põhjustada suur jooksevkonto defitsiit.

Struktuurireformid on arenenud ebaühtlaselt. Erastamine ja ümberkujundamine on erinevates etappides. Omandi- ja lepinguõiguse jõustamine on jätkuvalt raske. Laiaulatuslik mitteametlik sektor põhjustab ebaausat konkurentsi ja maksupettusi. Kaubanduse liberaliseerimine hakkas edenema, kui valmis vabakaubanduslepingute piirkondlik võrgustik. Toimiva turumajanduse

⁹ Nõukogu otsus 2004/767/ÜVJP ühise seisukoha 2004/694/ÜVJP rakendamise kohta.

kindlustamiseks tuleb riikidel tagada edaspidine makromajanduslik stabiliseerumine ja struktuurireformid, kaasa arvatud liberaliseerimine ja erastamine. See protsess eeldab asjakohaste reguleerivate raamistike ja juhtimisstruktuuride olemasolu.

3.2. Ühinemiseelne strateegia

Liikmelisuse saavutamise tegevuskava

Kõigile Lääne-Balkani riikidele on antud võimalus saada ELi liikmeks, kui vajalikud tingimused on täidetud.¹⁰ EL täidab kindlasti oma kohustused. Iga riik läheneb eesmärgile oma tempos, sõltuvalt edusammudest tingimuste täitmisel. Riigid on oma teel ELi liikmelisuse suunas jõudnud erinevale kaugusele, kuid kõik on võimelised oma eesmärgi saavutama, kui peavad kinni allpool esitatavast tegevuskavast.

Potentsiaalsete liikmesriikidena on Lääne-Balkani maadel juurdepääs mitmetele kandidaatriikide abistamiseks mõeldud vahenditele. Need on ühenduse programmid (nt. haridus-, teadus ja uurimisprogrammid), ELi standardite saavutamiseks mõeldud abi, nende riikide toodete suhtes rakendatavad kaubandussoodustused, komisjoni regulaarsed aruanded ja ELi määratletud poliitilised prioriteedid.

Iga riik võib ELiga sõlmida laiaulatusliku **stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu**. Need lepingud aitavad Lääne-Balkani riikidel valmistuda liikmelisuseks, sest ELi reeglid võetakse mitmetes valdkondades kasutusele juba enne ühinemist. Hetkel on kehtivad stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingud Horvaatial ja endisel Jugoslaavia Makedoonia Vabariigil. Albaania on lähedal lepingu lõplikule valmimisele, Serbia ja Montenegro on just alustanud läbirääkimisi lepingu üle ning Bosnia ja Hertsegoviina teeb seda lähitulevikus.

Enne **läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle** teeb EL kindlaks, kas põhitingimused on täidetud. Teatav stabiilsus on läbirääkimiste alustamise eeltingimus.

EL toetab regiooni edasist stabiliseerumist mitmete ühise välis- ja julgeolekupoliitika vahenditega, mille hulka kuuluvad ELi eriesindajad, ELi järelevalvelähetused, ELi sõjalised üksused Bosnias ja Hertsegoviinas ning ELi politseimissioonid Bosnias ja Hertsegoviinas ja endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis. ELi kohalolekut peab kohandama vastavalt sellele, kuidas riigid stabiliseeruvad ning saavutavad edu Euroopaga lõimumisel. Euroopa Liit tegi 2005. aastal olulise sammu, nimetades ühe ja sama isiku komisjoni delegatsiooni juhiks ja ELi eriesindajaks Skopjes.

Kui piisav stabiilsus on saavutatud võib komisjon **teostatavusaruandes** soovitada nõukogule, kas ja mis tingimustel alustada läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle. Lepinguliste suhete tähtsuse tõttu peab komisjon üheks prioriteediks, et ülejäänud riikidega alustataks läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingute üle ning need sõlmitaks nii kiiresti kui võimalik. Läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle alustati Serbia ja Montenegroga 2005. aasta oktoobris. Oktoobris soovitas komisjon nõukogule alustada läbirääkimisi ka Bosnia ja Hertsegoviinaga.

Läbirääkimised **saab lõpetada**, kui riik on saavutanud edu lepingu rakendamise seisukohast olulistes reformitavates valdkondades. Pärast alla kirjutamist peavad EL ning tulevane liikmesriik lepingu ratifitseerima. Vahepeal kohaldatakse stabiliseerimis- ja

¹⁰ Thessaloniki Euroopa Ülemkogu 2003. aasta juunis.

assotsiatsioonilepingu kaubandust käsitlevaid sätteid vahelepingu abil. Leping jõustub pärast ratifitseerimist.

Hetkel on kehtivad stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingud Horvaatial ja endisel Jugoslaavia Makedoonia Vabariigil. Albaania on arendanud piisavalt oma õiguslikku ja institutsionaalset raamistikku ning tulevase lepingu rakendamiseks vajalikku haldussuutlikkust. See aitab kaasa stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu läbirääkimiste lõpetamisele.

Komisjoni arvates on võimalik Serbia ja Montenegro ning Bosnia ja Hertsegoviinaga peetavad läbirääkimised stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle lõpetada aasta jooksul pärast nende alustamist. Ajakava on ambitsioonikas ning sõltub konkreetsetest saavutustest poliitiliste, majanduslike ja institutsionaalsete reformide läbiviimisel.

Edukate läbirääkimiste ning lepingu sõlmimisega võib riik näidata, et on valmis tihedamateks sidemeteks ELiga. Lepingu nõuetekohase rakendamise põhjal on kõige parem hinnata riigi valmisolekut siirduda kandidaadiks olemise järgmisesse etappi ja seejärel ühinemisläbirääkimistele. Stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu rahuldav rakendamine (k.a kaubandust käsitlevad sätted) on ELi jaoks oluline hindamiskriteerium, kui EL kaalub liikmeks saamise **taotlust**.

Pärast liikmelisuse taotlemist võib EL komisjoni arvamuse põhjal otsustada taotlejariigile anda **kandidaatriigi staatus**. Selline staatus on poliitiline tunnustus selle kohta, et liikmeks pürgival riigil on ELiga tihedamad sidemed. Tegelikult tähendab see seda, et ELi abi võib kasutada kõikides valdkondades, mis on olulised riigi liitumisega seotud kohustuste täitmiseks, nagu näiteks tõukefondide rakendamiseks valmistumine. Kandidaatriigiks saamine ei põhjusta siiski riigile suunatud abi üldsumma automaatset suurenemist. Kandidaatriigi staatus tähendab, et riik alustab suhetes ELiga uut etappi ja et riik saab pidada intensiivsemat poliitilist dialoogi ja teha tõhusamat majanduslikku koostööd komisjoni ja liikmesriikidega.

Kandidaatriigi staatus on vajalik, kuid mitte piisav eeldus **ühinemisläbirääkimiste alustamiseks**. Enne ühinemisläbirääkimiste alustamist peab riik piisaval määral täitma Kopenhaageni kriteeriume. Kindlasti peab täitma poliitilisi kriteeriume,¹¹ kaasa arvatud täielik koostöö EJRKga riikides, kus see on asjakohane. Riik peab olema saavutanud märkimisväärset edu majanduslike kriteeriumide ja liikmelisuse kohustuste täitmisel. Oma arvamuses riigi liikmeks saamise taotluse kohta teeb kindlaks, kui suures osas on tingimused täidetud, ning esitab seejärel regulaarselt arenguaruanded. Euroopa Ülemkogu otsustab komisjoni soovitusel põhjal, kas ja millal võib läbirääkimisi alustada. Kui otsus on tehtud, koguneb valitsustevaheline konverents, et arutada läbirääkimiste raamistikku, mille on vastu võtnud nõukogu komisjoni ettepanekul.

Horvaatia läbirääkimiste raamistikus on kirjas, et stabiliseerimis- ja assotsiatsiooniprotsessi eritingimusi tuleb täita ja stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingut rakendada kuni ühinemiseni. Vajakajäämised nende tingimuste täitmisel aeglustavad läbirääkimiste kulgu. Eelnevate kogemuste põhjal võivad läbirääkimised kesta mitmeid aastaid, olenevalt riigist. Läbirääkimised on oma olemuselt tähtajatu protsess. Kui läbirääkimised on lõpetatud, siis kajastuvad tulemused ühinemislepingus. Riik võib saada Euroopa Liidu liikmeks kohe, kui

¹¹ Nagu kehtestati Euroopa Ülemkogu istungil Helsingis 1999. aasta detsembris.

Euroopa Parlament on lepingu heaks kiitnud ning liikmesriigid ja ühinev riik selle ratifitseerinud.

Reformide toetamine

Euroopa partnerluse abil suunatakse riikide reforme ja näidatakse, milliseid konkreetseid meetmeid on vaja tegevuskava täitmiseks. Euroopa Partnerlustes on kavandatud lühikese ja keskmise tähtajaga prioriteedid kõikides ühinemiseelsetes etappides. Nende ELi poolt soovitatud prioriteetide täitmiseks peavad riigid viivitamata koostama vastavad tegevuskavad. Et sellest vahendist oleks võimalikult palju kasu, peavad riigid partnerluse prioriteedid integreerima sisepoliitilisse programmi, mis sisaldab nii õigusaktide kui ka eelarve ja haldamise planeerimist. Euroopa Partnerlused on jätkuvalt abiprogrammi CARDS aluseks Lääne-Balkanil.¹²

Euroopa Liit toetab Euroopa Partnerlustes sisalduvaid reformiprogramme mitmete erinevate vahendite abil. Ainuüksi 2005. aastal on Lääne-Balkanile antav **ELi abi** 539 miljonist eurot, milles sisaldub ka toetus Horvaatia piirkondlikule programmile. Abi keskendub Euroopa Partnerluse raamistikus määratletud meetmetele. Enamik 2003. aasta Euroopa Ülemkogu Thessaloniki istungil kokku lepitud toetusvahenditest on nüüdseks kasutusel. Riikidele on antud võimalus osaleda ühenduse programmides, et nad saaksid tutvuda ELi tegevuspõhimõtete ja töömeetoditega. Komisjon kavatab lähiajal teha ettepaneku päritolu diagonaalse kumulatsiooni rakendamiseks nende piirkonna riikide vahel, kellel on ELiga vabakaubandusleping. Komisjon on teinud ettepaneku eraldi meetmeks, et nende riikide peaaegu kõikide toodete vaba pääsu ELi turule pikendatakse viie aasta võrra. Edukas tagasivõtmist ja viisarežiimi lihtsustamist käsitlevate lepingute sõlmimine näitab, et osapooled kohustuvad tegema jätkuvat koostööd õiguse, vabaduse ja julgeoleku valdkonnas.

4. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

- (1) Komisjoni laienemispoliitika põhineb kohustuste täitmise kindlustamisel, tingimuste täitmisel ja teavitustegevusel. Hoolikalt ettevalmistatud laienemisprotsess levitab rahu, stabiilsuse, heaolu, demokraatia ja õigusriigi põhimõtteid kogu Euroopas. Euroopa Liit täidab oma kohustused, kui riik täidab ühinemise ranged tingimused. Iga riiki hinnatakse tema enda saavutuste järgi. Komisjon annab riikidele abi ja jälgib nende edusamme, et tagada õigusaktide nõuetekohane rakendamine ja jõustamine. Samal ajal peab EL tervikuna oma kodanikke paremini teavitama ühinemisprotsessi eesmärkidest ja ülesannetest.
- (2) Türgi ja Horvaatiaga 3. oktoobril alanud ühinemisläbirääkimised on poliitilise ja majandusliku lõimumise uue etapi algus. Ühinemispartnerluses sätestatakse peamised ülesanded, mida riik peab täitma läbirääkimiste edukaks jätkumiseks.
- (3) Lääne-Balkani tulevik on seotud ELiga. Lääne-Balkani riigid on stabiliseerumise ja ülesehitamise etapist liikumas säästva arengu ja Euroopa struktuuridega ühinemise ja lõimumise suunas vastavalt 2003. aasta Euroopa Ülemkogu Thessaloniki istungil sätestatud eesmärkidele. Komisjoni eesmärk on tagada, et kõik riigid kirjutaksid alla stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingud ELiga, et tekiks usalduslik lepinguline suhe.

¹² CARDS = ühenduse rekonstruktsiooni-, arengu- ja stabilisatsiooniabi programm

Stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu rahuldav rakendamine (k.a kaubandust käsitlevate sätete rakendamine vahelepingu kujul) on ELi jaoks oluline hindamiskriteerium, kui EL kaalub liikmeks saamise taotlust.

- (4) Komisjon tegi tänavu ettepaneku, et EL alustaks stabiliseerimis- ja assotsiatsiooniläbirääkimisi Serbia ja Montenegroga ning Bosnia ja Hertsegoviinaga. Olenevalt poliitiliste, majanduslike ja institutsionaalsete reformide arengust nendes riikides peaks olema võimalik läbirääkimised lõpetada aasta jooksul pärast nende alustamist. Albaania on saavutanud piisavat edu lepingu rakendamise seisukohast olulistes reformitavates valdkondades. See aitab kaasa läbirääkimiste lõpetamisele.
- (5) EL kindlustab, et Kosovo saaks kasu piirkonnale suunatud vahenditest. Kosovo staatust käsitleva dialoogi alustamine on suur väljakutse kogu piirkonnale ja rahvusvahelisele üldsusele. Kõigi osapoolte pühendumine paljurahvuselise, stabiilse ja demokraatliku Kosovo loomisele on ülimalt oluline, et saavutada piirkonna julgeolekut ja stabiilsust suurendav lahendus, mis tagab Kosovo edasise arengu ELiga ühinemise suunas.
- (6) Komisjon soovib oma arvamuses, et Euroopa Ülemkogu peaks andma endisele Jugoslaavia Makedoonia Vabariigile kandidaatriigi staatuse. Ühinemisläbirääkimisi peaks alustama siis, kui riik täidab piisavalt liikmeks saamise kriteeriume. Komisjon esitab nõukogule aruande Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi kohta hiljemalt 2006. aasta lõpus.

Lisa: Järeldused Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, Serbia ja Montenegro, Kosovo ja Türgi arenguaruannete kohta

Albaania

Albaania **poliitiline olukord** on paranenud, sest riik on tugevdanud demokraatlikke institutsioone, kohtusüsteemi ja avaliku haldust, kuid strateegiapõhimõtteid ja seadusi peab rakendama jõulisemalt, et institutsioonide toimimist veelgi parandada. Korruptsiooni vastases võitluses ja inimõiguste küsimuses on saavutatud mõningat edu. Veelgi märkimisväärsimate tulemuste saavutamiseks on vaja edasist pühendumist. Albaanial on jätkuvalt positiivne poliitiline ja majanduslik roll piirkonnas.

Parlament on endist viisi poliitilise dialoogi keskus ning on vastu võtnud suure hulga olulisi õigusakte. Ülemäärane poliitiline vastasseis on takistanud poliitilise konsensuse saavutamist reformiküsimustes ning see on protsessi aeglustanud. Parlamendi uus kodukord ning eelkõige tugevnenud eurointegratsiooni komitee võivad aidata üksmeelt saavutada. 2005. aasta juuli parlamendivalimised toimusid suuremate probleemideta ning viisid sujuva võimuvahetuseni, aga siiski esines puudusi, mis osutasid edasise valimisreformi vajadusele.

Valitsus on välja töötanud märkimisväärsed uued strateegiad ja kooskõlastusvahendid, mida kasutatakse Albaania ELi suunalises lõimumises. Paljudel juhtudel on tarvis veelgi suuremat jõupingutust ja pühendumist, et saavutada paremaid ja konkreetseid tulemusi. Eurointegratsiooni ministeeriumi on tugevdatud, kuid see vajab veel lisaressursse ELiga seotud küsimuste juhtimise ja koordineerimise parandamiseks. Mitmete ministeeriumide ühendamise parandaks kooskõlastatust vastavates poliitikavaldkondades, kuid seda on vaja teha hoolikalt, et tagada asjaomased kontrollimeetmed ja tasakaalustatus.

Albaania on tõhustanud avalike teenistujate järelevalvet, värbamist ja koolitamist ning võtnud meetmeid õigusraamistiku parandamiseks. Hetkel on vaja tagada, et poliitiline ja haldustasand püsiks eraldiseisvatena, ning parandada avalike teenistujate hindamismenetlust ja tööhõivetingimusi.

Albaania kohtusüsteem on hakanud tõhusamalt toimima. Kohtunike ja prokuröride koolitus on paranenud. Selle peaks järgnema edasised meetmed, mis tagaksid nende sõltumatuse ja paremad töötingimused muudele kohtutöötajatele. Kohtute läbipaistvuse ja kooskõlastuse suurendamiseks on võetud meetmeid, kuid neid on vaja veel rohkem. Kuigi üha rohkem kohtuotsuseid pööratakse täitmisele, on kohtuotsuste täitmise tase siiski suhteliselt madal. Hetkel peaks kasutama uusi õiguslikke vahendeid ja piirkondlikke kokkuleppeid, et saavutada konkreetseid tulemusi organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vastases võitluses.

Korruptsioonivastases võitluses on saavutatud teatavat edu. Jätkuvalt osaletakse rahvusvahelistel foorumitel, uus huvide konflikti käsitlev seadus on vastu võetud, korruptsioonisüüdistuste esitamine avalikele teenistujatele on tõhustunud ning rangeid meetmeid on võetud korruptsiooni vastu politseis. Käegakatsutavaid tulemusi on siiski saavutatud vähe. Vaja on tugevaid edasisi jõupingutusi, et jõustada olemasolevad õigusaktid ning võtta meetmed, mis on kooskõlas Albaania korruptsioonivastase tegevuskava, korruptsioonivastase riikide rühma GRECO soovitude ja rahvusvaheliste korruptsioonivastaste konventsioonidega.

Inimõiguste valdkonnas on Albaania üritanud parandada vangide elutingimusi ning koostanud uue tegevusjuhendi ja vangide sisekontrolli käsitleva seaduse, kuid ebapiisava infrastruktuuri tõttu on füüsilised elutingimused siiski kehvad. Tuleks parandada teadmisi vangide kohtlemist käsitlevate kodumaiste seaduste ja rahvusvaheliste konventsioonide ning nende rakendamise alal. Meediavabaduse suurendamisel on konkreetseid tulemusi vähe. Omandiõigust käsitlevaid õigusakte on vastu võetud mitmeid, kuid nende rakendamist peab märgatavalt kiirendama. Albaania on hea näide usulisest sallivusest, kuid vaja on võtta täiendavaid meetmeid, et saavutada inim- ja vähemuste õiguste rahvusvahelised standardid.

Albaanial on jätkuvalt positiivne roll piirkonnas. Üritatakse süvendada poliitilisi ja majanduslikke sidemeid naabritega vabakaubanduslepingute ning piirkondlike mitmepoolsete algatuste abil ning säilitada konstruktiivset poliitikat Kosovo suhtes.

Albaania **majandus** järgib teatavate mööndustega toimiva turumajanduse põhimõtteid. Vaja on tõhusaid reforme, et majanduse konkurentsivõime puudujäägid kõrvaldada.

Majanduskasv oli jätkuvalt tugev ja inflatsioonisurve suudeti kontrolli all hoida. Jooksevkonto defitsiit on vähenenud. Eelarve tasakaal on säilinud ning eelarve defitsiit on vähenenud. Haldusreform on jätkunud ning maksuameti haldussuutlikkus on tõusnud. Avaliku sektori finantskontrolli ja siseauditi valdkonnas on saavutatud mõningat edu. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete erastamine on lõpetatud. Hoiupanga müük jõudis lõpule 2004. aastal ning Albtelecomi erastamine sai alguse 2005. aasta alguses. Usaldatavusnormatiivide järelevalve on tugevnenud riskidel põhineva järelevalvemenetluse kasutuselevõttuga. Tööturгу võib pidada piisavalt paindlikuks.

Siiski tuleb tugevdada avaliku sektori juhtimist; on tekkinud viivitusi suurte ettevõtete erastamisel. Finantssektori võime suunata säästud kasumlikesse investeringutesse on viimasel ajal suurenenud, kuid siiski suhteliselt nõrk. Omandiõiguse kehtestamine ja rakendamine on jätkuvalt problemaatiline, mistõttu kannatavad investeerimisvõimalused ja

majanduslik tegevus. Äriühingute loomisel on siiani takistusi, sest infrastruktuur, õigusaktid ja maksuseaduse rakendamine on nõrgal tasemel. Jätkuvalt on probleemiks varimajandusettevõtete pakutav ebaaus konkurents. Haridustase on jätkuvalt madal ning oskustööjõudu napib.

Albaania on saavutanud mõningat edu **Euroopa standardite** rakendamisel. See seisneb põhiliselt uute õigusaktide vastuvõtmises ja uute institutsioonide loomises. Haldussuutlikkus on samuti mõningal määral arenenud, kuid jätkuvaks arenguks on paljudel juhtudel vaja veelgi rohkem pühendumust ja lisaressursse.

Siseturu küsimustes on Albaanial märgatavaid saavutusi *kaupade vaba liikumise* kindlustamisel. Standardimine ja sertifitseerimine on arenenud rahuldavalt, kuid rohkem tähelepanu tuleb pöörata uue globaalse lähenemisviisi direktiivida ja vana lähenemisviisi direktiivide rakendamisele. Metroloogiat käsitlevaid õigusakte ei ole arendatud ning testimisvarustus on puudulik. Nõuetekohane turujärelevalve eeldab märkimisväärseid õiguslikku ja halduslikku arengut. Tarbijakaitseadust tuleb parandada ja rakendada. *Isikute ja teenuste vaba liikumise ning asutamisõiguse* valdkonnas on Albaanial probleeme väljarändega. Asutamisvabadust käsitlevad õigusaktid on suhteliselt vabad, kuid vajavad muutmist, et kõrvaldada kodumaiste äriühingute eelistamine ja välismaiste diskrimineerimine. Teenuste pakkumist käsitlevad reeglid on suhteliselt liberaalsed. Märkimisväärset arengut ei ole toimunud *kapitali liikumise* valdkonnas.

Albaania saavutused *tollireeglite* kehtestamisel on märkimisväärsed ning tulude kogumine on suurenenud. Areng muudes tolliga seotud valdkondades on olnud tagasihoidlikum ning vaja on edasisi meetmeid tolliteenistuses esineva korruptsiooni kõrvaldamiseks. *Maksuseadusi* on arendatud ning sellest saavad peamiselt kasu väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted. Positiivne oli sotsiaal- ja tervisekindlustusmaksete kogumise eest vastutava üksuse siirdumine maksuameti haldusalasse. Maksuseadusi tuleb rakendada õiglaselt ja läbipaistvalt ning tulude kogumist on vaja parandada.

Konkurentsi valdkonnas on vaja tõsta turul osalejate teadlikkust konkurentsi põhimõtetest. Riigiabi valdkonnas on tehtud märkimisväärsed edusamme. Loodud on riigiabi osakond ning vastu võetud uued õigusaktid. Olemasolevaid *riigihanke* reegleid tuleks järgida ning riigihangetega seotud õigusaktidega on kõvasti tööd, et need vastaksid ELi standarditele. Vastu on võetud uus *intellektuaalomandi õigusi* käsitlev seadus, kuid selle rakendamist tuleb tõhustada. *Statistika* süsteemi valdkonnas on märgata edasiminekut, eriti klassifitseerimise ja äriregistri loomise osas, kuid tegevust peab nüüd laiendama. Makromajanduslikku statistikat tuleks parandada.

Valdkondliku poliitika osas oli areng vähene *tööstuse ja väikese ja keskmise suurusega ettevõtete* sektoris, kuid eespool nimetatud meetmed maksunduses arendasid ka seda valdkonda. Albaania peab täielikult rakendama tegevuskava, et kõrvaldada haldustõkked ning juurida välja varimajandus.

Areng *põllumajanduse ja kalanduse* sektorites on olnud vähene. Põllumajandus on jätkuvalt majanduslik ja sotsiaalne puhver, mis vähendab vaesust ja töötust, kuigi selle osa SKTst väheneb jätkuvalt. Palju on vaja veel ära teha põllumajandus- ja kalandustoodangu kvaliteedi parandamiseks, eriti toidu ohutuse seisukohast.

Keskkonnavalane areng on olnud väga piiratud. Vastu on võetud mõned parandatud õigusaktid, kuid nende jõustamine on jätkuvalt problemaatiline. Tuleb tõsta haldussuutlikkust, et rakendada keskkonnavalaseid õigusakte.

Transpordisektoris on saavutatud teatavat edu, eelkõige seadusandluse ja rahvusvahelistel foorumitel osalemisega, kuid infrastruktuur on jätkuvalt puudulik ning halvasti hooldatud. Albaania peab rakendama transpordi üldplaani ning arendama erinevate transpordiliikide turvalisust. Investeeringud transporti peavad olema läbipaistvad ning tuleb kinni pidada riigihanke reeglitest.

Energiasektoris on Albaania hästi arenenud, näiteks on rakendatud energia tegevuskava, viidud vastavusse õigusaktide ja kirjutatud alla Kagu-Euroopa energiaühenduse leping. Albaania peab jätkama energia tegevuskava ranget rakendamist, et vähendada sagedasi voolukatkestusi ja ebaseaduslikke vooluvõrku ühendamisi.

Teatav areng on toimunud *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas, eelkõige seetõttu, et telekommunikatsioonisektor on liberaliseeritud ning elektroonilise suhtluse kanalid paranenud. Tuleb viia lõpule Albtelecomi erastamine ning arendada telekommunikatsiooni käsitlevaid õigusakte, et meelitada ligi lisainvesteeringuid. Elektroonilist suhtlust, infotehnoloogiat ja audiovisuaalset meediat käsitlevad õigusaktid tuleb ühenduse õigustikuga vastavusse viia ning tagada, et nende rakendamisel ei esineks diskrimineerimist.

Albaania on koostanud sisefinantskontrolli poliitikat käsitleva dokumendi, kuid seda on vaja edasi arendada. Välisauditi valdkonnas on vaja tugevdada Albaania kõrgeimat auditiasutust vastavalt INTOSAI juhistele. Tuleb tagada asutuse rahaline sõltumatus.

Seoses *õiguse, vabaduse ja turvalisuse* tuleb märkida, et reisidokumendid on tehtud turvalisemaks, kuid *viisasiüsteemi* arvutistamist on vaja arendada ja viisad käsitlevad õigusaktid on vaja viia vastavusse ELi standarditega. Albaania on märkimisväärselt tõhustanud *piirikontrolli*, tugevdades juhtimist ja infotehnoloogilist infrastruktuuri ning tehes edukat koostööd naabritega, kuid salakaubavedu on jätkuvalt suur probleem, mida saab lahendada üksuste vahelise koostöö parandava ja täiendavaid vahendeid andva integreeritud piirikorralduse strateegia abil. *Rände ja varjupaiga* valdkonnas on vastu võetud vastu riiklik strateegia ning Albaania on alla kirjutanud tagasivõtulepingu ELiga. Neid meetmeid on nüüd vaja rahastada ja rakendada.

Rahapesuvastane võitlus on edenenud, sest on võetud vastu uus rakendusseadus ning tõhustatud on ametite vahelise ja piirkondlikku koostööd. Siiski vajavad need aspektid edasist tööd ja tulemustele pühendumist. Efektiivseks toimimiseks vajavad täiendavaid ressursse finantsteabe üksus, prokuratuurid ja politsei majanduskuritegude üksus.

Teatav areng on toimunud *narkokaubanduse* vastases võitluses. On võetud vastu riiklik narkovastane strateegia, uurimise erimeetodid ja varade konfiskeerimist käsitlevad õigusaktid. Albaania on siiski jätkuvalt oluline narkotransiidi riik. Narkovastase strateegia rakendamisele tuleks pöörata enam tähelepanu ja eraldada selleks vahendeid. Albaania peab tõhustama strateegia jõustamist, parandama koostööd riigi sees ja välismaiste partneritega ning ära hoidma narkokuritegude uurimise takistamise avalike teenistujate poolt.

Albaania *politseijõudude* tõhusus on mõningal määral tõusnud, sest tugevdatud on organiseeritud kuritegevuse ja korruptsioonivastaste osakondade tööd ning üha enam kõrgemaid politseiametnikke on saanud süüdistuse või vallandatud korruptsiooni tõttu.

Albaania peab jätkuvalt parandama politsei varustatust ja juhtimist, eriti inimressursside, läbipaistvuse, autonoomsuse ja politseiregistrite osas ning tõhustama jõupingutusi lepingu sõlmiseks Europoliga.

Positiivseks tuleb pidada konkreetsete õigusaktide kogu vastuvõtmist võitluses *organiseeritud kuritegevuse ja terrorismiga*. Albaania on jätkanud erimeetmete rakendamist võitluses organiseeritud kuritegevusega, ajakohastanud vastavaid institutsioone ja parandanud kriminaalmenetlust käsitlevaid õigusakte. Politsei luureandmete analüüs on paranenud ning meritsi toimuvat inimkaubandust on vähendatud. Siiski tuleb konkreetsele tegevusele suunatud meetmete rakendamist kiirendada ning viivitamata võtta meetmeid tunnistajate kaitsmiseks. Albaania peab parandama institutsioonidevahelist koostööd, tegema tihedamat koostööd piirkondlikul ja rahvusvahelisel tasandil ning kasutama oma uusi õiguslikke vahendeid otsusekindlamalt, et arreteerida organiseeritud kuritegevuses kahtlustatavad ning esitada neile süüdistus. *Terrorismivastase* võitluse tugevdamiseks on loodud politsei eriüksus. Albaania on toetanud rahvusvahelisi algatusi, saatnud maalt välja terrorismi toetamises kahtlustatavad ja tõstnud lennujaamade turvalisust. Rahvusvaheliste konventsioonide rakendamist tuleb kiirendada ning Tirana lennuvälja turvalisust veelgi tõhustada.

Bosnia ja Hertsegoviina

Bosnia ja Hertsegoviina **poliitiline olukord** on paranenud, sest on tugevdatud demokraatiat kindlustavate institutsioonide stabiilsust, õigusriigi ning inimõiguste ja vähemuste õiguste põhimõtete järgimist. Enamik Euroopa Nõukogu liitumisjärgsetest kohustustest on täidetud. Siiski on vaja jätkata pingutusi tagamaks, et riigi iseseisvus oleks pöördumatu ja ta oleks võimeline kandma valitsusvastutust.

Demokraatlike põhimõtete rakendamisel kandis Bosnia ja Hertsegoviina täielikku korralduslikku ja rahalist vastutust 2004. aasta kohalikel valimistel. Edu on saavutatud ministrite nõukogu seaduse ja ministeeriumide seaduse rakendamisel. Jätkata tuleb pingutusi täidesaatvate ja seadusandlike organite efektiivsemaks muutmisel. Tuleb tagada, et riigi institutsioonid oleks nõuetekohaselt varustatud ettenähtud ülesannete täitmiseks ning suurendada kooskõlastatust riigi ja piirkondlike üksuste vahel.

Avaliku halduse valdkonnas on teatavaid positiivseid arenguid. Asutatud on haldusreformi kooskõlastusasutus, eurointegratsiooni direktoraati on tugevdatud, ning lõpule on viidud olulisemate avaliku halduse sektorite läbivaatamine. Vajalikud on edasised pingutused modernse ja tõhusa avaliku teenistuse loomiseks. Vastavat haldusreformi tegevusplaani ei ole veel vastu võetud. Vajaliku tööjõu ning korralike töötingimuste puudumine on pidev probleem. Avalikele teenistujatele koolitusvõimaluste loomine on samuti ülimalt oluline.

Edu on saavutatud kohtusüsteemis. Vastu on võetud kõrgema kohtu- ja prokuratuurinõukogu seadus. See õigusakt on suurendanud kohtusüsteemi iseseisvust terves riigis. Vastutus kohtusüsteemi juhtimise eest on järk-järgult siirdumas rahvusvahelise üldsuse käest Bosnia ja Hertsegoviina enda kätte.

Korruptsiooni vastu võitlemiseks on vaja täiendavaid meetmeid. Kuigi üsna mitmed korruptsioonijuhtumid on jõudnud süüdistuse esitamiseni, pääsevad paljud süüdistatavad siiski kohtust. Vaja on luua ja rakendada asjakohane korruptsioonivastane tegevuskava. Positiivne samm oli huvide konflikti käsitleva seaduse vastuvõtmine. Tuleb tagada selle seaduse järjekindel rakendamine.

Riigikaitse reformi valdkonna areng on olnud positiivne. Vastu on võetud väikse ja professionaalse kaitseväge loomiseks vajalikud õigusaktid, mis on kooskõlas NATO rahupartnerlusprogrammi nõudmistega. Politseireformi puhul võib positiivseks pidada piirkondlike üksuste ja riigi parlamendi lepet politsei restruktureerimise kohta vastavalt ELi nõuetele. Nüüd on vaja vastav lepe asjakohaselt rakendada.

Vastu on võetud äärmiselt oluline pagulaste tagasitulemist käsitlev seadus ning tegevust on alustanud pagulaste tagasituleku fond. Märkimisväärset edu on saavutatud pagulaste ja riigisisest ümberasustatute naasmisel piirkondadesse, kus nad elasid enne sõda. Hetkel peaks olema prioriteediks protsessi lõpule viimine ja töö tagasitulnute sotsiaalmajandusliku lõimumise nimel. Inimõigusi kaitsvate institutsioonide juhtimise vastutuse üleandmine rahvusvaheliselt üldsuselt Bosniale ja Hertsegoviinale on hästi edenenud. Siiski on vaja jätkuvaid pingutusi, et täita inimõiguste ja vähemuste õiguste rahvusvahelisi norme. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et koolid ei jaguneks etnilise päritolu järgi. Mustlasvähemuse lõimumist oleks samuti vaja parandada.

Koostöö EJRKga on paranenud, kuid tuleb tõhustada pingutusi täieliku koostöö saavutamiseks, et kõik süüdistatavad jõuaksid kohtu ette. Jätkunud on konstruktiivne koostöö naaberriikidega. Siiski tuleb tagada piirkondlike vabakaubanduslepete asjakohane rakendamine. Bosnia ja Hertsegoviina peab pingutama, et täita Euroopa Nõukogu ühinemistähtaegseid nõudeid, eelkõige valimiste ja hariduse osas.

Bosnia ja Hertsegoviina **majandus** järgib toimiva turumajanduse põhimõtteid vaid piiratud ulatuses. Vaja on tugevaid reforme, et majanduse konkurentsivõime tõsised puudujäägid kõrvaldada.

Majanduskasv oli 2004. aastal taas positiivne ning tööstustoodang suurenes. Inflatsioon püsis madalal ning riiki suunati märkimisväärsed välismaiseid otseinvesteeringuid. Piirkondlikud üksused ühtlustasid jätkuvalt oma seadusi, eelkõige kaudse maksustamise valdkonnas, kus pädevus siirdus piirkondlikelt üksustelt kaudse maksustamise ametile. Sellega loodi uus koostööplatvorm. Lisaks viidi ellu muid meetmeid rahandus- ja majanduspoliitika kooskõlastamiseks, näiteks loodi riiklik rahandusnõukogu. Mõningad sammud on astunud ärikliima parandamiseks. Pankade vahendustegevus süvenes tulenevalt reguleeriva raamistiku paranemisest.

Tööhõive ja väliskaubandusbilanss on jätkuvalt kehvast tasemest ning rahandusprobleemid on kasvanud. Makromajandusliku tasakaalu säilitamiseks ja valuutakomitee süsteemi säilitamiseks on vaja kinni pidada rangest makromajanduspoliitikast. Majanduse tootlikkuse tõstmiseks tuleb kahjumlikud sektorid kiirelt ja põhjalikult ümber korraldada ning erastamist kiirendada. Samuti on vaja vähendada valitsuse üldist sekkumist majandusse ning parandada ärikliimat. Tuleb suurendada tööturu paindlikkust ja tugevdada kohtusüsteemi, eelkõige pankrottide ja omandiõigusega seotud kohtuasjade puhul. Rahanduslike ülesannete täitmiseks on vajalik tõsta kooskõlastatust ja analüütilist suutlikkust, samuti on vaja reaalset vähendada avaliku sektori kulutusi. Need rasked ülesanded eeldavad kiiret tegutsemist ja tugevat poliitilist pühendumist ning koostööd erinevate valitsustasandite vahel.

Viimase aruande järel on Bosnia ja Hertsegoviina saavutanud edu **Euroopa standardite** täitmisel. Edu on seisnenud põhiliselt uute õigusaktide vastuvõtmises ja mitmete uute institutsioonide loomises. Samuti on olnud teatavat edu haldussuutlikkuse tõstmisel. Vajalik on saavutada rakendussuutlikkuse pidev tõus, sest see on oluline tulevase stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu seisukohast.

Seoses *siseturuga* on Bosnia ja Hertsegoviinat saatnud edu *kaupade vaba liikumise* valdkonnas, eelkõige on vastu võetud uusi õigusakte standardite, sertifitseerimise, vastavushindamise, üldise tooteohutuse ja turujärelevalve kohta. Siiski ei ole uusi õigusakte veel asjakohaselt rakendatud. Inim- ja tehnilised ressursid on jätkuvalt piiratud ning vastavushindamise kohaldamismõnede eiramine kohaliku toodangu puhul pärsib Bosnia ja Hertsegoviina ekspordivõimet. Seoses *isikute ja teenuste vaba liikumise ning asutamisvabadusega* on saavutatud mõningast edu teenuste ja asutamisvabaduse osas, eelkõige väärib nimetamist kindlustussektorit käsitlevate õigusaktide vastuvõtmine ja ühtse äriregistri loomine. Märkimisväärt arengut ei ole toimunud *kapitali liikumise* valdkonnas.

Seoses *tolli ja maksustamisega* on Bosnia ja Hertsegoviina saavutanud edu uute õigusaktide vastuvõtmisel, ühtse tolliameti loomisel ja tolliteenuste ümberkorraldamisel. Vastu on võetud käibemaksuseadus ning tehtud ettevalmistusi selle rakendamiseks. Selle seaduse rakendamine ja käibemaksu tegelik kogumine valmistab jätkuvalt raskusi. Vaja on pidevaid pingutusi tulude kogumise tõhustamiseks, maksupettuste, korruptsiooni ja piiriülese kuritegevuse vastu võitlemiseks. Samuti on vaja tagada, et vabatsoonide, tolliväärtuse määramise ja päritoluga seotud küsimusi käsitletakse vastavalt ELi standarditele. Tolliväärtuse määramisel on suureks probleemiks hinnaloendite kasutamine. *Konkurentsi* valdkonnas on olnud positiivseteks sammudeks konkrentsinõukogu loomine ja uue konkrentsiseaduse vastuvõtmine. Riigiabi valdkonnas ei ole edu märgata. *Riigihankeid* käsitlevaid õigusakte on jätkuvalt ühtlustatud. Vaja on edasisi jõupingutusi riigihankeameti ja riigihanke järelevalveorgani loomiseks ning nende tegevuse käivitamiseks. *Intellektuaal-, tööstus- ja kaubandusomandiõiguse* valdkonnas nähakse uute õigusaktidega ette eraldiseisva intellektuaalomandi instituudi loomine. Bosnia ja Hertsegoviina on kirjutanud alla koostöölepingule Euroopa Patendiorganisatsiooniga ning rakendanud ka piraatlusevastaseid meetmeid. Siiski on intellektuaal-, tööstus- ja kaubandusomandiõiguse rakendamine ja jõustamine piiratud ulatusega ning seda tuleb tõhustada.

Valdkondliku poliitika arendamisel on Bosnia ja Hertsegoviina jätkanud pingutusi äritegevuse tökete kaotamiseks ning Euroopa väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete harta rakendamiseks. Siiski ei ole suudetud välja töötada asjakohast strateegiat *tööstus- ja väikese ja keskmise suurusega ettevõtete* sektorite jaoks. *Põllumajanduse* valdkonnas on vastu võetud veterinaariat, fütosanitaariat ja toidu ohutust käsitlevad õigusaktid, kuid üldine strateegiline planeerimine on olnud nõrk ning mõningaid õigusaktides ette nähtud institutsioone ei ole veel loodud. Samuti on vaja parandada riigi ja piirkondlike üksuste vahelist ja piirkondlike üksuste omavahelist kooskõlastatust. Bosnia ja Hertsegoviina on *keskkonna* küsimustes astunud mõningaid samme õhu, vee ja jäätmete sektorites. Siiski on rakendusvõime jätkuvalt madal inim- ja tehnilise ressursi puudumise tõttu. Prioriteediks tuleb pidada hästi varustatud riikliku keskkonnaameti loomist.

Transpordivaldkonnas jätkatakse infrastruktuuri tõhustamist. Vastu on võetud raudteed käsitlev seadus. Positiivne on ka lennunduse valdkonna areng, eelkõige piirkondliku koostöö osas. Siiski on vaja järjekindlalt tõhustada strateegilist planeerimist, et parandada infrastruktuuri ja tagada, et tehnilisi ja ohutusstandardeid, sotsiaalseid norme ja turu liberaliseerimist käsitlevad õigusaktid viidaks järk-järgult vastavusse ühenduse õigustikuga. *Energia* valdkonnas on saavutatud edu elektrienergia osas, sest loodud on riikliku tasandi reguleeriv amet, iseseisev süsteemioperaator ja riiklik elektrijaotusfirma. Mõlemad piirkondlikud üksused on koostanud sektori ümberkorralduskava ning jätkatud on koostööd piirkondliku energiaturu loomiseks. Bosnia ja Hertsegoviina peab tagama erinevate tegevuskavade rakendamise, ühendama riigi ja piirkondlike üksuste regulatiivorganid,

kiirendama gaasisektori reformi ning valmistama ette tervikliku energiapoliitika. Bosnia ja Hertsegoviina on alla kirjutanud Kagu-Euroopa energiaühenduse lepingule.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on saavutatud mõningat edu. On alustatud kommunikatsioonivaldkonna reguleeriva ameti loomist, kuid infoühiskonna ameti loomise seadust ei ole veel vastu võetud ning samuti ei edene monopoolsete telefoni tavaliiniga seotud teenuste liberaliseerimine. Ringhäälinguseaduse vastuvõtmine ning edenemine ringhäälinguteenuseid käsitleva riikliku õigusakti ettevalmistamine on märkimisväärsed kordaminekud. Vastavad piirkondlike üksuste tasandi seadused tulevad käsitlemisele, kui ringhäälinguteenuste seadus on vastu võetud.

Seoses *õiguse, vabaduse ja turvalisusega* on edu saavutatud *viisanõuete, piirikontrolli, varjupaiga ja rände* osas. Vastu on võetud ühtne piirikontrolli strateegia ning on võetud meetmeid ebaseadusliku rände vähendamiseks ja viisade väljastamise tõhustamiseks. Varjupaigaga seotud kohustused, mille täitmist on seni juhtinud rahvusvahelised organisatsioonid, on järk-järgult minemas riigivõimude kätte. Tööjõupuudus julgeolekuministeriumis segab ülesannete korralikku täitmist. Piiril antavate viisade arvu tuleb jätkuvalt vähendada. Seoses *rahapesuga* tuleb märkida, et on vastu võetud uued õigusaktid ja loodud vajalikud struktuurid. Nüüd tuleb tagada vastavate õigusaktide asjakohane rakendamine ja jõustamine. *Narkovastases* võitluses on saavutatud vähe. Bosnia ja Hertsegoviina peab välja töötama riigitasandi narkopoliitika, võtma vastu narkootikume ja nende lähteaineid käsitlevad asjakohased õigusaktid ning looma riigi tasandil narkoameti, et tagada tõhusam võitlus narkokaubanduse vastu.

Politseis on toimunud teatav edasimineku. Lisaks politseireformi küsimuses saavutatud kokkuleppele on riigi tasandil asutatud ametid, mis juba tegutsevad. Luureteenistused on ühendatud. On võimaldatud koolitust ning hangitud varustust. *Organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vastases võitluse* tõhustamiseks on vastu võetud inimkaubanduse vastane strateegia. On võetud täiendavaid meetmeid. Terrorismivastases võitluses on saavutatud edukas koostöö rahvusvahelise üldsusega strateegia, õigusaktide ja struktuuride edasiseks arendamiseks. Siiski on vaja täiendavaid pingutusi, sest organiseeritud kuritegevust peetakse peamiseks ohuks Bosnia ja Hertsegoviina stabiilsusele ja üldisele sotsiaalmajanduslikule arengule. Andmekaitse seadus tuleks viivitamata vastu võtta. Seaduste nõuetekohane rakendamine ja kurjategijatele süüdistuste esitamine on ülimalt oluline.

Horvaatia

Horvaatial ei ole suuremaid probleeme ühinemiseks vajalike **poliitiliste kriteeriumide** täitmisega. Arvamuse¹³ järel esilekerkinud probleemid, mis käsitlesid täielikku koostööd Endise Jugoslaavia Rahvusvahelise Kriminaaltribunaliga (EJRK), on vahepeal lahendatud. Horvaatia on üldiselt olnud edukas, kuid vaja on järjepidevat tähelepanu mitmes olulises valdkonnas.

Kohtusüsteemis on saavutatud edu, sest on vastu võetud kohtureformi strateegia ning mitmed protseduurilised ja korralduslikud meetmed. Valdkonna ülesannete laiaulatuslikkus nõuab jätkuvat tõsist tähelepanu, eelkõige seoses kohtuasjade üldise suure mahajäämuse ja kohtuotsuste asjakohase jõustamisega. Edu on saavutatud sõjakuritegude kohtuasjade menetlemisel, kuid jätkuvalt esineb etnilisi eelarvamusi serblastest kohtualuste suhtes.

¹³ KOM(2004) 257, 20.4.2004.

Kuigi vajalike õiguslike ja institutsionaalsete raamistike kehtestamine on mõningal määral edenenud, on korrupsioon Horvaatias siiski jätkuvalt suur probleem, millega tuleb otsustavamalt tegeleda.

Inimõiguste ja vähemuste õigustega seoses tuleb märkida, et on kasutusele võetud asjakohane õigusraamistik. Pärast komisjoni arvamuse avaldamist on vähemuste seisund üldiselt paranenud. Siiski on riigiõiguse rakendamine vähemusrahvuste suhtes olnud aeglane. Serblasi ja mustlasi diskrimineeritakse jätkuvalt. Selle olukorra parandamine peab olema esmane prioriteet. Eelkõige tuleb parandada nende rahvusrühmade töösaamise võimalusi ning luua enamusrahvuse hulgas sallivam õhkkond. Uue mustlasi käsitleva strateegia rakendamine on alanud, kuid ees seisavad rasked ülesanded. Erilist tähelepanu tuleb pöörata sellele, et kõiki etnilise taustaga intsidente uuritaks korralikult ning süüdlastele esitataks süüdistus.

Kuigi pagulaste tagasipöördumine on sujunud hästi ei ole tagastamise ja eluasemete taastamise osas siiski paljudest ettenähtud tähtaegadest kinni peetud. Eriti nõrk on olnud endisi rendiõigust omavaid isikuid puudutavate eluaseme hooldusprogrammide rakendamine. On vaja kiiremini ja järjekindlamalt tegutseda, et luua pagulaste tagasipöördumise jätkumiseks vajalikud majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused. Edukalt on arenenud kahepoolsed suhted naaberriikidega ning piirkondlikud algatused. Horvaatia on alla kirjutanud Kagu-Euroopa energiaühenduse lepingule. Siiski on vaja tõsisemaid pingutusi, et leida lõplikud lahendused kahepoolsetele küsimustele, eriti piiri ja omandiga seotud probleemide puhul. Pärast komisjoni arvamust kerkisid esile probleemid seoses täielikku koostöö puudumisega Endise Jugoslaavia Rahvusvahelise Kriminaaltribunaliga (EJRK). See mõjutas otseselt 2005. aasta märtsis algama pidanud ühinemisläbirääkimiste edasilükkamise otsust. Vahepeal on olukord paranenud ning EJRK peaprokurör võis 2005. aasta oktoobris tõdeda, et koostöö on täielik. See võimaldas nõukogul 3. oktoobril 2005 jõuda otsusele, et kõik olulised tingimused ühinemisläbirääkimiste alustamiseks on täidetud. Läbirääkimised said samal päeval ametliku alguse. Oma järeldustes kinnitas nõukogu, et täieliku koostöö jätkumine EJRKga on ühinemisprotsessi edenemise eeltingimus. Täieliku koostöö puudumine EJRKga mistahes etapis, võib viia läbirääkimiste katkestamiseni.

Majanduslike kriteeriumide alusel võib Horvaatiat pidada toimiva turumajandusega riigiks. Horvaatia on võimeline keskmise ajavahemiku jooksul tulema toime ühendusesisesse konkurentsi ja turujõududega, kui jätkatakse reformiprogrammi kitsaskohtade kõrvaldamist. On säilinud poliitiline konsensus turumajanduse põhialuste suhtes. Stabiilsusele orienteeritud makromajanduslikud põhimõtted on aidanud tagada suhteliselt madala inflatsiooni ja stabiilse rahavahetuskursi. Vähendatud on eelarvepuudujääki ja jooksevkonto defitsiiti. On võetud mõningaid meetmeid, et tõhustada ravi- ja pensionikindlustussüsteemi kulutuste järelevalvet. Erastamine on 2005. aastal kiirenenud ning lihtsustatud on äri- ja maaregistri menetlusi. Pangandussektor on jätkuvalt kasvanud ning järelevalve on tõhustunud. Maanteede infrastruktuur on paranenud, sest kiirteede võrgustikku on tehtud suuri investeeringuid. Telekommunikatsiooni sektori liberaliseerimine on olnud edukas ja pärast eraõiguslike teenusepakkujate turule sisenemist on arenenud ka infrastruktuur. On astutud esimesi olulisi samme kahjumliku raudteesüsteemi ümberkorraldamiseks. Horvaatia majandus on juba edukalt lõimitud ELi majandusse ning piirkondlik kaubandusintegratsioon on tõhustunud.

Väliskaubandusbilansi ja eelarve tasakaalu puudumine on potentsiaalseks riskiks makromajanduslikule stabiilsusele. Seetõttu tuleb fiskaaltasakaalu parandada struktuursete meetmetega, eelkõige toetuste ja sotsiaalsiirete valdkonnas. Keerulised reeglid ning puudused avalikus halduses ja kohtute töös, samuti aeglased turule tulemise ja sealt lahkumise menetlused on takistanud erasektori kiiremat arengut ja välismaiseid otseinvesteeringuid.

Kohtusüsteemi ebaefektiivsus takistab omandi- ja võlaõiguse rakendamist. Riik sekkub jätkuvalt majandusse. Suurte riigiettevõtete ümberkorraldamine on kulgenud aeglaselt, seda eelkõige laevaehituse, terase ja energia sektoris. Riigiettevõtete finantsdistsipliini tugevdamine on majanduspoliitika suur ülesanne. Konkurentsivõime suurendamiseks ning kasvu ja investeeringute jätkuvuse tagamiseks peab Horvaatia otsusekindlalt keskenduma puudustele ja probleemidele.

Horvaatia **võime võtta liikmelisusest tulenevaid kohustusi** on pärast komisjoni arvamuse avaldamist mõnevõrra suurenenud, sest õigusakte on ühenduse seadustikuga vastavusse viidud kaupade vaba liikumise, riigihangete ja infoühiskonna valdkonnas. Edu on saavutatud ka hariduse ja kultuuri ning välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika valdkonnas.

Horvaatia peab jätkama õigusaktide vastavusse viimist kõikides valdkondades, tugevdades samal ajal haldus- ja õigussüsteemi suutlikkust ühenduse õigustiku jõustamiseks. Paljudel juhtudel on jõustamine nõrk ning haldussuutlikkus ebaühtlane.

Eelkõige on vaja teha jõupingutusi õigusaktide vastavusse viimiseks ühenduse õigustikuga, nende tõhusaks rakendamiseks ja jõustamiseks järgmistes valdkondades: kapitali vaba liikumine, äriühinguõigus, infoühiskond ja meedia, kalandus, transport, energia, tarbija- ja tervisekaitse, tolliliit ja finantskontroll.

Horvaatia peab tegema märkimisväärsed ja järjepidevaid jõupingutusi õigusaktide vastavusse viimiseks ühenduse õigustikuga, nende tõhusaks rakendamiseks ja jõustamiseks järgmistes valdkondades: kaupade vaba liikumine, riigihanked, töötajate vaba liikumine, asutamisõigus ja teenuste vaba liikumine, finantsteenused, konkurentsipoliitika, põllumajandus ja maaelu areng, toidu ohutus, maksustamine, sotsiaalpoliitika ja tööhõive, regionaalpoliitika, kohtusüsteem ja põhiõigused, õigus, vabadus ja julgeolek.

Eriti suuri jõupingutusi on vaja keskkonna valdkonnas, kuhu on vaja teha olulisi investeeringuid ning tõhustada haldussuutlikkust ühenduse õigustiku jõustamiseks.

Serbia ja Montenegro

Poliitilise olukorra ja demokraatia ja õigusriigi põhimõtete osas on Serbia ja Montenegro põhiseaduslik ja õiguslik kindlus jätkuvalt nõrgal tasemel. Kuigi liitriigi parlamendi legitiimsus on taastatud ning Serbia parlamendi töö on tõhustunud seoses uute protseduurireeglite vastuvõtmisega, mõjutavad demokraatlike institutsioonide toimimist jätkuvalt struktuursed nõrkused. Kummagi vabariigi põhiseaduste läbivaatamises ei ole saavutatud mingeid tulemusi.

Põhiseaduslikud küsimused on Serbias ja Montenegros vaja lahendada konstruktiivsel moel ning kooskõlas Serbia ja Montenegro põhiseadusliku hartaga, eriti juhul, kui tegemist on kahe vabariigi vaheliste suhete või liitriigi institutsioonide toimimisega. See kehtib ka võimaliku iseseisvusreferendumi puhul emmas-kummas riigis. Referendum peab olema kooskõlas rahvusvaheliselt tunnustatud demokraatlike standarditega seoses Veneetsia komisjoni peagi avaldatavate soovitusetega.

Mõlemad vabariigid on saavutanud edu haldusreformi õigusraamistiku valdkonnas, kuid selle reformi rakendamine on alles väga varajases staadiumis. Liitriigi haldusreform ei ole edenenud. Haldussuutlikkus on üldiselt madal. Nii liitriigi kui kahe vabariigi tasandil on

loodud haldusstruktuurid, pidades silmas läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle.

Riigikaitsereform on takerdunud ebapiisava demokraatliku kontrolli ja läbipaistmatu finantsjuhtimise tõttu.

Liitriigi kohus on tööle hakanud, kuigi selle suutlikkus on madal ja täpseid võimupiire käsitlevat lepingut ei ole veel reaalses elus täies ulatuses rakendatud. Tribunali õigused on probleemideta läinud tsiviilkohtute kätte, kuid haldusasjade mahajäämus on märkimisväärne. Kohtute tööd on eelkõige Serbias seganud suured vajakajäämised ning poliitiline sekkumine, mis õõnestab kohtute sõltumatust.

Korruptsioon on jätkuvalt suur probleem. Korruptsioonivastase strateegia arenguga on kaasnenud mõningane edu, kuid nüüd tuleb see (Serbias) lõplikult välja töötada ning tõhusalt rakendada.

Serbia ja Montenegro on *inimõiguste* valdkonnas täitnud Euroopa Nõukoguga liitumisel antud lubadused ning nimetanud kohtuniku Euroopa Inimõiguste Kohtusse. On esinenud probleeme väljendusvabaduse ja kodanikuühiskonna küsimustes. On esinenud politseipoolset väärkohtlemist. Eelmise riigikorra ajal toimunud kuritegude uurimine on edenenud väga visalt. Asjakohaseid diskrimineerimisvastaseid õigusakte ei ole veel vastu võetud. *Vähemuste õiguste* austamise osas on olukord mingil määral paranenud, kuid siiski esineb rikkumisi.

Serbia ja Montenegro ootavad komisjoni aruannet oma valmisoleku kohta alustada läbirääkimisi stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle. Nad on teinud edukat koostööd EJRKga, mitmed süüdistatavad on saadetud Haagi kohtu ette. Sellest ajast alates on tehtud edukat koostööd tunnistajate vabastamise ja dokumentidele juurdepääsu osas, kuigi osa haldusaparaadist ja kaitseväge üritavad vahetevahel protsessi pidurdada. Serbia ja Montenegro on saavutanud mõningast edu veel vabaduses viibivate kurjategijate kohtu ette toomisel. Areng peab jätkuma, kuni saavutatakse täielik koostöö EJRKga.

Kosovot käsitleva ÜRO julgeolekunõukogu resolutsiooni 1244 järgimiseks on Belgrad tõhustanud läbirääkimisi Pristinaga ühist huvi pakkuvates tehnilistes küsimustes. Siiski ei ole Kosovo serblasi aktiivselt julgustatud osalema omavalitsuse ajutistes institutsioonides. Belgradi konstruktiivne tegevus Kosovo küsimuses aitab parandada Serbia ja Montenegro väljavaateid Euroopaga ühinemiseks. Vastutöötamisel võib ühinemine takerduda.

Mitme- ja kahepoolne piirkondlik koostöö on pidevalt paranenud, kuigi aeg-ajalt esineb probleeme.

Mõlema vabariigi **majandus** järgib teataval määral toimiva turumajanduse põhimõtteid. Vaja on tõhusaid reforme, et majanduse konkurentsivõime puudujäägid kõrvaldada.

Serbia majandus oli 2005. aasta esimesel poolel küllaltki tugev. Paindumatu eelarvepoliitika jätkus ning põhjustas suure sisenõudluse ja paranenud maksustamise. 2005. aasta esimesel poolel vähenes kaubandusbilansi puudujääk ning rahvusvahelised reservid paranesid. Läbirääkimiste lõpetamine Londoni klubi võlausaldajatega 2004. aastal võimaldas vähendada välisvõlga. Struktuurireformid on taas hoogustunud ning edu on saavutatud pangandussüsteemi ümberkorraldamises ja erastamises.

Valitsuse pühendumine makromajanduse stabiliseerimisele ja struktuurireformidele on toimunud vahelduva eduga. Inflatsioon ja surve palkade tõstmiseks on kasvanud ning maksebilansi defitsiit on jätkuvalt kõrge. Ka tööturg on tasakaalust väljas. Bürokratlilikud tõkked on takistuseks ärikeskkonnale ning kohtusüsteemi aeglane ja ebatõhus toimimine aeglustab märgatavalt majanduse arengut. Erasektori osa SKTst on suhteliselt tagasihoidlik ning konkurents väike. Erastamise edenemisest hoolimata ei ole riigis veel konkurentsivõimelist ja dünaamilist erasektorit. Avalik sektor kasutab ära suure osa ressurssidest, takistades turujõudude vaba sekkumist ja ressursside tõhusat jaotamist. Avalikus ja ühiskondlikus omandis olevate ettevõtete kahjum on suureks koormaks riigi rahandusele.

Montenegro majandus on kasvanud. Inflatsioon on järk-järgult vähenenud ning hindade liberaliseerimine on peaaegu lõpule jõudnud. Erastamine on jätkuvalt edukas. Töötus on mõnevõrra vähenenud. Eelarve defitsiit vähenes 2004. aastal. Laenuvõtmine on madalseisust üle saamas, sest pangandussektori usaldatavus on taastumas.

Maksebilansi defitsiit ja välisvõlg on siiski kasvanud. Erasektori osakaal on suhteliselt tagasihoidlik. Erasektori arengut takistab kohtusüsteemi nõrkus. Palkade kiire tõus on negatiivselt mõjunud ekspordi konkurentsivõimele ja tööhõivele.

Serbia ja Montenegro on saavutanud edu **Euroopa standardite** täitmisel. *Siseturu* valdkonnas on mõlemad vabariigid üldiselt edukad. Nüüd peab jätkama jõupingutusi õigus- ja haldussuutlikkuse tõstmiseks, et tulla toime stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu kohustustega. Samuti tuleks vältida takistuste loomist omavahelistes suhetes.

Mõlemad vabariigid on saavutanud edu *kaupade vaba liikumise* valdkonnas. Standardimise ja sertifitseerimise osas ei ole erilist arengut märgata. *Isikute vaba liikumise ja asutamisvabaduse* valdkonnas ei ole samuti märkimisväärsed saavutusi. *Teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas on edu saavutatud Serbias, kus on vastu võetud uus finantsteenuseid käsitlev seaduste pakett. *Kapitali vaba liikumise* põhimõte on mõlemas riigis rakendatud vaid vähesel määral. Montenegros on vastu võetud uus välisvaaluta seadus ning seadus välismaiste jooksvate tehingute ja kapitalitehingute kohta, mis liberaliseerib kapitali liikumist. Kapitali vaba liikumist ei ole suudetud tagada liitriigi tasandil, sest vabariikide keskpangad ei ole jõudnud kokkuleppele täielikult toimiva raamatupidamissüsteemi osas.

Tolli valdkonnas on toimunud mõningane areng. Serbia on vastu võtnud tolliseaduse ja tollitariifide muudatused, mis ühtlustavad tariifinomenklatuuri ELi kombineeritud nomenklatuuriga. Montenegro on vastu võtnud muudatused tolliseaduses ja tolliteenuste seaduses. Vabariikide tolliametite haldussuutlikkus ja toimevõime on paranemas, kuid vajavad siiski edasist tugevdamist. *Konkurentsi* valdkonnas on mõlemad vabariigid võtnud vastu uued trustidevastased õigusaktid ning loonud põhistruktuurid riigiabi järelevalveks. Vaja on jätkuvaid jõupingutusi, et vabariikide trustidevastased süsteemid ja riigiabi järelevalve hakkaks toimima. *Riigihangete* valdkonnas ei ole Serbias märgata seadusandlikku või halduslikku arengut. Montenegro olukord on pisut parem, sest liitriigi institutsioonid on hõlmatud riigihangete reeglite reguleerimisalasse. Riigihankeseaduse rakendamiseks ja jõustamiseks on tugevalt vaja tõsta haldussuutlikkust, eriti Montenegros. Mõlemad vabariigid peavad tagama, et ettevõtjad saavad võrdse kohtlemise osaliseks ka teises vabariigis ja liitriigi institutsioonide suhtes kohaldatakse seaduses ettenähtud riigihanke reegleid. Seoses *intellektuaalomandi õigustega* on mõlemas vabariigis täheldatud seadusandlikku arengut. Montenegro on vastu võtnud intellektuaalomandi õiguste rakendamise raamseaduse. Jõustamine on järk-järgult paranemas, kuid sellele on vaja jätkuvalt tähelepanu pöörata.

Mõlemad vabariigid peavad tunnustama liitriigi intellektuaalomandi ameti rolli ning vajadust tagada selle ameti haldussuutlikkus oma ülesannete täitmisel.

Valdkondlikke tegevuspõhimõtteid on mõningal määral rakendatud, kuigi ebaühtlaselt. *Tööstuse ja väikese ja keskmise suurusega ettevõtete* valdkonnas on mõlemad vabariigid saavutanud edu rakendades Euroopa väikese ja keskmise suurusega ettevõtete hartat. *Põllumajanduses* on toimunud mõningane areng. Serbia on tõstnud põllumajandusministeeriumi haldussuutlikkust ning vastu võtnud veterinaariaalased raamseadused. *Keskkonna* küsimustes on areng olnud tagasihoidlik mõlemas vabariigis. Montenegro on vastu võtnud saaste kompleksse vältimise ja kontrolli seaduse. Mõlemad vabariigid on saavutanud edu *transpordi* valdkonnas, osaledes Kagu-Euroopa transpordi piirkondlikus tuumikvõrgus. Mõlemad vabariigid on arendanud *energia* valdkonda. Serbias on alustanud tegevust energiaamet ning on vastu võetud energia arengustrateegia kuni aastani 2015. Riikliku elektrisüsteemi jaotamine väikeettevõteteks jätkub. Montenegros on saavutatud edu elektrisektori ümberkorraldamises. Serbia ja Montenegro on alla kirjutanud Kagu-Euroopa energiaühenduse lepingule.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on saavutatud mõningat edu. Serbias on lõppenud tavatelefoniteenuse pakkuja monopol, kuid telekommunikatsiooniamet ei tegutse veel alafinantseerituse tõttu. Montenegros on lõpule viidud tavatelefoniteenuse pakkuja erastamine. *Audiovisuaalses* valdkonnas ei ole Serbias edasiminekut. Serbia muutis ringhäälinguseadust, et pikendada tähtaega, mille jooksul peab Serbia raadio ja televisioon muutuma praegusest valitsuse kontrolli all olevast asutusest avalikuks ringhäälinguteenuseks. Samuti on edasi lükatud kohalike omavalitsuste juhitavate ringhäälinguasutuste erastamine. Montenegros on ringhäälingunõukogu algatanud sageduste kasutuslubasid käsitleva avaliku pakkumise.

Õiguse, vabaduse ja julgeolekuga seoses tuleb märkida, et tegelikku arengut ei ole toimunud valdkondades, kus vastutus jaguneb kahe vabariigi ja liitriigi vahel. Vabariigid kasutavad jätkuvalt erinevat *viisakorraldust*. Mõlemas riigis on ikka veel ettevalmistamisel ühtse *piirikontrolli* riiklikud strateegiad. Serbias on piirikontrolli üleandmine liitriigi kaitsevält politseile viibinud. Vabariigid ei ole veel vastu võtnud *varjupaika* käsitlevaid seadusi, mis on vajalikud liitriigi raamseaduse rakendamiseks. *Rände* puhul tuleb tagada tagasivõtulepingute täielik jõustamine.

Vabariikide vastutusalasse kuuluvates valdkondades on mõningat edu saavutatud *rahapesu* vastaste õigusaktide väljatöötamisel. *Politseireform* on edenenud Montenegros, kus on vastu võetud politseid ja riiklikku julgeolekuametit käsitlevad seadused. Serbias ei ole uusi politsei ja julgeolekuteenistuste seadusi veel vastu võetud. *Organiseeritud kuritegevus* on suur probleem mõlema vabariigi jaoks. Montenegro on vastu võtnud korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase strateegia.

Kosovo

Kosovo **poliitiline olukord** püsis stabiilsena parlamendivalmististe ja sellele järgnenud koalitsioonivalitsuse moodustamise ajal, samuti EJRK süüdistuste ja endise peaministri vabatahtliku tagasiastumise olukorras. Olulised demokraatia ja tõhususe puudujäägid nõrgestavad omavalitsuse ajutiste institutsioonide tegevust.

Kosovo serblaste ja albaanlaste vahelised suhted on jätkuvalt pingelised. Kosovo serblaste boikott 2004. aasta valimistele vähendas nende võimalust tegelda kogukonna õiguspärase

probleemidega demokraatlikul moel. Samal ajal ei suutnud Kosovo albaanlastest enamus luua vajalikke tingimusi Kosovo serblaste lihtsamaks osalemiseks poliitilises protsessis. Selline olukord takistas oluliselt kohaliku omavalitsuse reformi läbiviimist.

Üldiselt tuleb õigusriigi põhimõtteid märgatavalt tugevdada. Põhiline probleem on õiguslik ebakindlus, mis on seotud Kosovos kehtivate seadustega. Õigusemõistmisega on jätkuvalt suuri raskusi ning kohtuasjade mahajäämus suureneb. Kohtuinstitsioonide ja õiguskaitseorganite tööd tuleb tunduvalt parandada, et nad oleksid võimelised tagama seaduste jõustamist, eelkõige omandiõiguse valdkonnas ja võitluses organiseeritud kuritegevuse ja finantskuritegevusega. Korruptsioon on laialt levinud, kuid asjakohased ja jõulised vastumeetmed puuduvad.

Kosovo haldussuutlikkus on jätkuvalt väga nõrk. Avalik haldus on ebatõhus ning allub poliitilisele survele, mistõttu alati ei toimita õiguspäraselt. Kuigi on vastu võetud avaliku teenistuse ja avaliku finantsjuhtimise õiguslikud alused, puudub siiski läbipaistvus ja aruandekohustus. Valitsuse koordineerimist tuleb tõhustada ning samuti tuleb täpsemalt määratleda keskvalitsuse ja omavalitsustasandi suhted. Prioriteediks on parandada põhiliste avalike teenuste osutamist kõikidele kogukondadele. Vaja oleks vähendada nõudlust teenuste järele, mida pakuvad paralleelsed struktuurid peamiselt Kosovo serblaste omavalitsustes.

Väljendusvabadus on suurenenud seoses sõltumatut meediat käsitleva reguleeriva raamistiku ning kahe akadeemilise institutsiooni loomisega, mis peavad toetama kvaliteetset ajakirjandust. Vastu on võetud diskrimineerimisevastane seadus, kuid nüüd on vaja see rakendada, et tagada kõige haavatavamate, eelkõige naiste ja laste, õiguste kaitse. Ombudsmaniametil on olnud oluline roll inimõiguste ja vähemuste kaitse kindlustamisel.

Kosovo institutsioonid on teinud jõupingutusi, et mõista hukka vähemusrühmade vastu suunatud vägivaldaaktid, suurendada vähemuste esindatust ja soodustada põgenike tagasipöördumist. Kuid need on olnud deklaratiivsed avaldused, mida ei ole kohalikul tasandil praktikasse rakendatud. Rahvusvähemuste olukord on jätkuvalt väga raske. Vähemuste keelte kasutamine riiklikes ja kohalikes ametiasutustes on ebapiisav ning takistab institutsioonides osalemist. Samuti on problemaatiline vähemuste juurdepääs avalikele teenustele. Põgenike ja riigisiselt ümberasustatud isikute tagasipöördumine on väga vähene. Ebakindlus Kosovo tuleviku suhtes, hirm julgeoleku pärast ning kehvad tööleidmise võimalused ei soodusta Kosovo serblaste ning muude kogukondade tagasipöördumist. Tähelepanu tuleb pöörata kõikidele Kosovos elavatele kogukondadele jätkuva elatusallika tagamisele. Kuid mustlaste, ashkalide ja egiptlaste olukord nõuab kohest tegutsemist, eriti nende puhul, kes elavad ohtlikes elutingimustes.

Tehniline dialoog Belgradiga on uuesti alanud ning Kosovo osalemine piirkondlikes koostööalgatustes on paranenud.

Arutelu alustamine Kosovo tuleviku üle on oluline ülesanne kogu regioonile. Kõigi osapoolte pühendumine paljurahvuselise, stabiilse ja demokraatliku Kosovo loomisele on ülimalt oluline, et saavutada piirkonna julgeolekut ja stabiilsust suurendav lahendus, mis tagab Kosovo edasise arengu ELiga ühinemise suunas.

Kosovo **majandus** liigub toimiva turumajanduse põhimõtete suunas. Vaja on tugevaid reforme, et majanduse konkurentsivõime tõsised puudujäägid kõrvaldada.

Rahanduslik stabiilsus on tagatud euro kasutamisega peamise käibeloleva valuutana. 2004. aasta teises pooles ja 2005. aasta alguses muutus inflatsioon negatiivseks. Struktuurireformid on edenenud, eelkõige ühiskondlikus omandis olevate ettevõtete erastamise osas alates 2004. aasta keskpaigast. Kaks avaliku sektori ettevõtet muudeti aktsiaseltsideks. Ametivõimud jätkasid liberaalse kaubandus- ja tööturupoliitika järgimist, tagades suhteliselt avatud turulepääsu ja soodsa ettevõtluskeskkonna. Erastamise kiirendamisega suurenesid mõnevõrra välismaised otseinvesteeringud.

Siiski on majanduskasv olnud suhteliselt nõrk, mis on põhjustatud välismaiste doonorite toetuste vähenemisest ja majandusdünaamika puudumisest. Töötus on jätkuvalt väga kõrge ning jooksevkonto defitsiit märkimisväärne. Poliitilised valikud ei ole osutunud täiesti asjakohaseks: kulutuste kasv põhjustas 2004. aastal suure eelarve defitsiidi. Elektrienergia ettevõtte ümberkorraldamine on viibinud peamiselt selle tõttu, et napib investeerimiseks vajalikke ressursse. Suur ülesanne on omandiõiguse kehtestamine. Õiguslik ebakindlus ning nõrk seaduste rakendamine ja lepingute jõustamine takistavad erasektori arengut ja investeeringuid. Turult lahkumine on jätkuvalt keeruline ja pikaajaline peamiselt kohtusüsteemi nõrkuse tõttu. Põhilise infrastruktuuri puudulikkus takistab jätkuvalt majandustegevust. Palkade reaalne tõus õhustab Kosovo ekspordi konkurentsivõimet.

Euroopa standardite vastavusse viimisel on Kosovo mitmes valdkonnas olnud edukas, kuid ebaühtlaselt.

Uued õigusaktid ja poliitilised põhimõtted vaadatakse juba nende algetapis läbi ministeeriumide ja eurointegratsiooni büroo poolt, et tagada nende vastavus ELi põhimõtetele. Seitse ministeeriumit on loonud ELi integratsiooniüksused. Paljudesse neist on kaasatud ka väliseksperdid. Kohalike ELi alase õiguse asjatundjate puudumine on suur probleem, samuti on olnud raskusi uute õigusaktide tõlkimisega. Hoolimata edust ei ole ükski avaliku teenistuse struktuur veel täielikult konsolideeritud, samuti ei ole veel täiesti tegevusvõimeline rahvusvahelist koostööd ja eurointegratsiooni käsitlev parlamendikomitee.

Siseturu valdkonnas on saavutatud teatavat edu uute õigusaktide vastuvõtmisel. Parandatud *riigihanke* seadus põhineb ELi reeglitel, kuigi rahvusassamblee vaatab selle veel läbi. *Intellektuaalomandi seadus* ei ole edenenud. Positiivselt on arenenud *tolli* valdkond. Peamiselt on rakendatud Kosovo ühtseid tariifikvoote ja tolliseadustikku. *Maksunduses* on toimunud mõningane areng, sest on alustatud õigusaktide vastavusse viimist ühenduse õigustikuga. 2005. aastal võttis Kosovo vastu lihtsustatud tulumaksusüsteemi, mis põhineb kahte tüüpi tulumaksul. Maksuameti maksude kogumise ja järelevalve võimet tuleb tõsta ning võidelda pettuste vastu aktsiisimaksunduses.

Valdkondlike tegevuspõhimõtete areng jätkus Euroopa väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete harta rakendamisega. Kehtestatud on väikese ja keskmise suurusega ettevõtete toetamise seadus. Kosovo *põllumajanduse* potentsiaali ei kasutata täiel määral. Peamiseks probleemideks on kehv infrastruktuur, omandiõigus, ebapiisavad laenuvõimalused, ebatõhus kvaliteedikontroll ja madal haridustase. *Keskkonnaküsimustes* on Kosovo ühtlustanud oma õigusakte ühenduse õigustikuga, võttes vastu vee ja õhu kvaliteedi õigusaktid ja keskkonnalase mõju hindamise määrused. Valitsus on heaks kiitnud keskkonnakaitse strateegia. Ettevalmistamisel on viieaastane keskkonnanalane tegevuskava. *Transpordi* valdkonnas on Kosovo saavutanud edu seoses osalemisega piirkondlikes transpordialgatustes. Pristina lennuväli viidi tsiviilkontrolli alla ning erastati. Kosovo osaleb Euroopa ühise õhuruumi laiendamises Kagu-Euroopasse. *Energia* valdkonnas on Kosovo alla kirjutanud

Kagu-Euroopa energiaühenduse lepingule. Telekommunikatsiooni ja postiteenuste valdkonnas võeti 2005. aasta juunis kasutusele uued postiindeksid.

Õiguse, vabaduse ja julgeoleku osas on olukord siiani mitterahuldav. Mõningat edu on saavutatud *rahapesu* vastase õigusraamistiku loomisel, kuid rakendusmehhanisme tuleb tunduvalt parandada. Veel ei ole loodud terviklikku narkovastast strateegiat, mis hõlmaks nii narkokaubandust kui ka järjest suurenevat narkootikumide kuritarvitamist kohalikul tasandil. Võimu üleandmine Kosovo politseile jätkub. Siiski on vaja tõsta politsei võimekust, eelkõige uurimis-, haldus- ja juhtimisoskuste osas. Vaja on jätkuvalt jõupingutusi, et kurjategijad jõuaksid kohtu ette ning järgitaks õigusriigi põhimõtteid. Tõhustada tuleb võitlust *organiseeritud kuritegevuse* ja finantskuritegevusega ning suurendada kohaliku võimu suutlikkust, et võiks toimuda edasine võimu üleandmine kohalikele organitele.

Türgi

Türgis jätkuvad poliitilised muutused ning riik on jätkuvalt edukas Kopenhaageni **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel. Jõustunud on olulised reformid, mis peaksid põhjustama õigussüsteemi struktuurimuudatusi, eriti kohtusüsteemi puhul. Siiski on muutuste tempo 2005. aastal aeglustunud ja reformid jäänud ebaühtlasteks. Kuigi inimõiguste rikkumiste arv on vähenenud, tuleb neid siiski ette. Kiirelt on vaja rakendada juba olemas olev seadusandlus ning teatavates valdkondades teha uusi seadusandlikke algatusi. Põhivabaduste ja inimõiguste kaitsmisel on vaja astuda veel märkimisväärsed samme, eriti sõnavabaduse, naiste õiguste, usuvabaduse, ametiühinguõiguste ja kultuuriliste õiguste osas, samuti tuleb tõhustada võitlust piinamise ja väärkohtlemise vastu. Türgi peaks reformiprotsessi paremini lõimima valitsusasutuste töösse. Türgi kohustus viia läbi täiendavaid poliitilisi reforme peaks väljenduma konkreetsetes saavutustes, millest oleks kasu kõikidele Türgi kodanikele päritolust sõltumata.

Demokraatia ja õigusriigi valdkonnas on läbi viidud olulised struktuurireformid, eelkõige kohtusüsteemi toimimise osas. Komisjoni 2004. aasta soovitusel nimetatud kuus õigusakti on jõustatud. Siiski on nende rakendamine jätkuvalt ebaühtlane. Ühest küljest näitavad mitmed kohtuotsused, et kohtusüsteem töötab järjest suuremas kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu pretsedendiõigusega. Teisest küljest on tehtud mitmeid otsuseid, mis käsitlevad arvamuse avaldamist traditsiooniliselt tundlikel teemadel, mis on viinud nii süüdistuse esitamise kui süüdi mõistmiseni. Jätkunud on tsiviilelanikkonna ja sõjaväe vaheliste suhete reform, kuid relvajõud jätkavad avalikkuse mõjutamist, avaldades avalikke teateid poliitilise arengu ja valitsuse poliitika kohta.

Hoolimata mõningast edust on pilt *inimõiguste ja vähemuste õiguste kaitsmise* vallas jätkuvalt segane. Jõustunud on mitmed uued piinamist ja väärkohtlemist käsitlevad sätted, mis täiendavad juba olemasolevat õigusraamistikku. Piinamise ja väärkohtlemise juhtumid on vähenenud. Siiski on teated piinamise ja väärkohtlemise kohta sagedased ning süüdlased jäävad enamasti karistamata.

Põhivabaduste osas on vastu võetud mitmeid õigusakte. Olulisemaks võib pidada uue karistusseadustiku ja uue ühinguid käsitleva seaduse jõustumist. Nii üksikisikutel kui kodanikuühiskonna organisatsioonidel on suurem tegevusvabadus kui minevikus. Siiski esitatakse isikutele süüdistusi ja mõistetakse neid süüdi vägivallale mitte õhutavate arvamused avalduste eest ning teatavatele ühingutele tehakse nende tegevuses takistusi. Sellega seoses jälgitakse tähelepanelikult kohtumenetlusi, mis põhinevad artiklil 301.

Jätakuvalt tuleb teateid selle kohta, et julgeolekujõud kasutavad demonstratsioonide puhul ülemäärast jõudu. Hoolimata mõnedest erimeetmetest usuvabaduse valdkonnas, ei ole religioossetel vähemustel ja kogukondadel juriidilist staatust. Nende probleemidega tuleb kiirelt tegelda ning võtta vastu asjakohane, Euroopa standarditele vastav õigusraamistik. Suuremat tähelepanu pööratakse naiste õigustele, kuid naiste vastu suunatud vägivald on jätkuvalt tõsine probleem.

Hoolimata suuremast sallivusest muude keelte kasutamise suhtes, on kultuuriliste õiguste teostamine jätkuvalt juhuslikku laadi. Kohalikke kurdikeelseid saateid ei ole seadustatud, kurdi keele kursusi on suletud ning poliitikuid mõistetakse jätkuvalt süüdi kurdi keele kasutamise pärast teatavas kontekstis. Türgi piirab jätkuvalt vähemuste õigusi ja kultuurilisi õigusi.

Poliitiline konsensus tegelemaks Türgi kaguosa majandusliku, kultuurilise ja sotsiaalse arenguga on suurenenud, kuid konkreetseid edusamme on vähe. Julgeoleku olukord on halvenenud pärast Kurdi Töölispartei vägivallaaktide taasalgamist. Riigisisest ümberpaigutatud isikutel on jätkuvalt suuri probleeme.

Regionaalsetes küsimustes on Türgi valitsus korduvalt väljendanud oma seisukohta, et nad on pühendunud Küprose probleemile kõiki pooli rahuldava lahenduse leidmisele vastavalt ÜRO peasekretäri esitatud kavale. Türgi kirjutas 29. juulil alla lisaprotokollile, mis kohandab EÜ Türgi assotsiatsioonilepingut seoses kümne uue liikmesriigi ühinemisega. Samal ajal avaldas Türgi ühepoolse deklaratsiooni, kus väideti, et see allkiri ei tähenda tegelikult Küprose Vabariigi ametlikku tunnustamist. EL võttis 21. septembril vastu deklaratsiooni, kus on kirjas, et Türgi deklaratsioon ei mõjuta Türgi lisaprotokollist tulenevaid kohustusi. ELi deklaratsioonis rõhutatakse, et liikmesriikide tunnustamine on ühinemisprotsessi oluline osa. Samas toonitatakse, et on vaja toetada ÜRO peasekretäri jõupingutusi Küprose probleemi kõiki osapooli rahuldavaks lahendamiseks, mis aitaks kaasa rahu, stabiilsuse ja harmooniliste suhete arengule piirkonnas. Türgi on kasutanud oma vetoõigust Küprose liikmeks saamise vastu mitmetes rahvusvahelistes organisatsioonides, samuti relvaekspordi toimumisjuhendit käsitleva Wassenaari lepingu ja kahese kasutusega kaupade lepingu puhul. Türgi ja Kreeka suhted on arenenud positiivses suunas. Kuigi alates 2002. aastast on peetud 31 läbirääkimiste vooru, ei ole piirivaidluse küsimustes jõutud tervikliku lahenduseni.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on Türgi teinud suuri edusamme ja teda võib pidada toimivaks turumajanduseks senikaua, kui ta jätkab liikumist stabiliseerumise ja reformide suunas. Türgi on ka võimeline keskmise ajavahemiku jooksul tulema toime ühendusesisese konkurentsi ja turujõududega, kui jätkatakse kindlalt stabiliseerimispoliitikat ning viiakse ellu struktuurireforme.

Viimasel aastal saavutati suurt edu makromajanduse stabiliseerimisel. Tänu rangele ja konservatiivsele poliitikale on eelarve tasakaal säilinud, laenuünaamika paranenud ning inflatsioon vähenenud. Majanduskasv on jätkuvalt tugev. Suurt edu on saavutatud avaliku sektori finantsjuhtimise ja kontrolli parandamisel, mille tulemusena on suurenenud maksupoliitika läbipaistvus. Sotsiaalkindlustuse ja tervishoiusüsteemid läbivad suuri muutusi. Pangandussektori järelevalve ja reguleeriva raamistiku jätkuv paranemine ning erastamise edenemine suurendab majandussubjektide finantsdistsipliini ning parandab Türgi äri- ja investeerimiskliimat. Kasvanud on välismaised otseinvesteeringud.

Edu säilitamiseks peab jätkuma konservatiivsel eelarvel põhinev makromajanduslik stabiilsus. Hiljutine jooksevkonto defitsiidi järsk kasv vajab hoolikat jälgimist ning valmisolekut kiireks

tegutsemiseks. Vaja on edasisi struktuurireforme, mis oleks suunatud õigusriigi põhimõtete tugevdamisele, erastamise edendamisele ja ettevõtete ümberkorraldamisele, tööturu tasakaalu säilitamisele ja varimajanduse vähendamisele. Sellised reformid aitaksid toetada stabiliseerumise protsessi. Ressursside jaotamine peaks olema tõhusam. Seetõttu on vajalik põhiliste faktoriturgude reformimine. Palgafondi kokkuhoiu kohustust tuleb samuti täita. Avaliku sektori kulutuste eelarvemenetluse reform peab jätkuma ning tagada tuleb parandatud reguleeriva ja õigusliku raamistiku rakendamine.

Türgi võime **võtta vastu ja rakendada ELi õiguskord** on 2004. aastast alates suurenenud, kuigi ebahõltselt. *Kaupade vaba liikumise* areng on positiivne. Põhiliselt tähendab see uue lähenemisviisi rakendussätteid, kaasa arvatud Türgi võimalust teavitada vastavushindamise ning samuti turujärelevalve ameteid. Teistes valdkondades (nt. vana lähenemisviis ja ühtlustamata valdkonnad) ei ole arengut toimunud. Hoolimata ELi–Türgi tolliliidust ei ole kaupade liikumine siiski veel täiesti vaba.

Kapitali vaba liikumine on pisut paranenud. Mõned piirangud on kaotatud, kuid välismaalased ei tohi soetada kinnisvara ning osaleda teatavates majandussektorites. Olulistes rahapesuga seotud küsimustes on teavat edu saavutatud, kuid õigusaktide ühtlustamine ei ole veel täielik.

Äriühinguõiguse valdkonnas on toimunud mõningane areng, eelkõige raamatupidamisstandardite ja auditeerimise osas. Siiski on üldine õigusaktide vastavusse viimine ühenduse õigustikuga selles peatükis toimunud piiratud mahu.

Intellektuaalomandi õigusi käsitlev õigusaktide vastavusse viimine on edenenud ja paranenud. Samuti võib täheldada tõhusamat tegevust õigusaktide jõustamisel, kuid see on süsteemi nõrgim osa.

Konkurentsipoliitika valdkonnas on konkurentsiamet ettevõtteid käsitlevad sätteid (trustidevastased ja ühinemiste kontrolli käsitlevad) piisavalt vastavusse viinud ja rakendanud. Samas ei ole märgata mingit edu riigiabi käsitlevate sätete vastavusse viimises ja jõustamises. Seega on õigusakte ühtlustatud väga vähe, hoolimata konkreetsetest kahepoolsetest kohustustest. Erilist tähelepanu tuleb pöörata riigiabi kontrollimisele terasesektoris.

Finantsteenused on mõnevõrra edasi arenenud, eelkõige kindlustuse ja täiendava pensioni sektoris. Pangandussektori edu tuleb tugevdada. Siiski on üldine vastavusse viimine selles valdkonnas piiratud ning tõsta tuleks haldussuutlikkust.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on edasi arenenud elektroonilised sideteenused, infotehnoloogia (kus on jätkunud liberaliseerimine) ja infoühiskonna teenused. Õigusaktide tõhus rakendamine nõuab haldussuutlikkuse tõstmist. Audiovisuaalpoliitika valdkonnas ei ole edasiminekut ning ka õigusaktide vastavusse viimine on olnud vähene.

Põllumajanduse ja kalanduse areng on olnud väga aeglane. On tehtud mõningaid algatusi maaelu arendamiseks, kuid neid tuleb korralikult ellu viia. Vastavusse viimine ja haldussuutlikkus on üldiselt väga nõrgal tasemel.

Õigusaktide vastavusse viimine *toidu ohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas on samuti suhteliselt tagasihoidlik. Vastavusse viimine on paremini edenenud teatavates toiduainepoliitika erisektorites, kuid see ei ole veel siiski täielik. Probleeme on ka rakendamisega. Veterinaarpoliitika üldraamistik ei ole veel vastu võetud. Siiski on

ametiasutus alustanud tööd, et määratleda kohapeal probleemid ja haldusmuudatused, mis on vajalikud nende lahendamiseks. Fütosanitaarpoliitikas on mõningaid tulemusi. Haldusstruktuurid vajavad täielikku uuendamist.

Transpordi areng on erinevate transpordiliikide lõikes ebaühtlane. Teatavat edu on saavutatud maanteetranspordi osas, eelkõige õigusaktide vastavusse viimisel, kuid nende rakendamine ei ole veel täielik. Raudteesektoris on vajalikud põhjalikud õiguslikud ja institutsioonilised reformid. Meretranspordi valdkonnas on mõningal määral edenenud õigusaktide vastavusse viimine ja haldussuutlikkuse tõstmine. Õhutranspordi osas võib täheldada edasiminekut, kuid üldine õigusaktide vastavusse viimine on vähene. *Energia* valdkonnas on saavutatud teatavat edu, eelkõige tarnekindluse ja taastuvenergia osas. Energia siseturu loomine edeneb visalt, kuid vähimaidki edusamme pole tehtud sektori riigiabi ja energia tõhususe alal. Kui Türgi arendab välja tuumaenergia tootmise võime, tuleb tõsta haldussuutlikkust, et tagada kõrge tuumaohutuse tase. Kiirguskaitse valdkonnas on saavutatud teatavat edu.

Maksunduse areng on vähene nii kaudse kui otsese maksustamise puhul. Türgi üldine maksusüsteem on osaliselt ühenduse õigustikuga vastavuses, kuid siiski on vaja teha veel põhjalikku tööd õigusaktide vastavusse viimiseks. Jätkuvalt on probleemiks varimajandus. Haldussuutlikkus vajab ulatuslikku ajakohastamist.

Statistika valdkonnas on edu saavutatud peamiselt klassifitseerimise ja sektoristatistika osas. Õigusakte on vastavusse viidud vähe, kuid jätkub koostöö Eurostati ja riikliku statistikainstituudi vahel. *Tööhõive ja sotsiaalpoliitika* alal on mõningaid saavutusi. Edukas on olnud õigusaktide vastavusse viimine töötervishoiu ja –ohutuse valdkonnas, kuid suuri pingutusi on vaja veel teha sellistes valdkondades nagu sotsiaaldialoog, sugudevaheline võrdus ja diskrimineerimise vastane tegevus. Ees seisab äärmiselt oluline ülesanne rakendada õigusaktid ja tõsta haldussuutlikkust.

Türgi *tööstuspoliitika* on suuremas osas kooskõlas ELi põhimõtetega. Eelmise aruandega võrreldes on toimunud mõningane areng, eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtete poliitikas. *Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise* areng on olnud ebaühtlane. Eelmise aruandega võrreldes ei ole toimunud edasiminekut territoriaalse korralduse ja programmide valdkonnas. Areng on toimunud õigusliku raamistiku, finantsjuhtimise ja kontrolli valdkonnas. Institutsionaalsete struktuuride loomiseks on vaja tugevaid jõupingutusi. Tuleks luua regionaalpoliitika ametid nii keskvalitsuse kui regioonide tasandil ning neid pidevalt täiustada.

Kohtusüsteemi ja põhiõiguste valdkonnas on Türgi saavutanud edu kohtusüsteemi ja korruptsioonivastaseid meetmeid käsitlevate ELi standardite ja tavade järgimisel. Siiski on vaja täiendavaid meetmeid kohtusüsteemi sõltumatuse ja tõhususe tagamiseks. Korruptsioonivastases võitluses on vaja tõhustada asjaomaste ametkondade tööd ning tõsta inimeste teadlikkust korruptsioonist kui raskest kriminaalkuriteost.

Türgi on jätkanud õigusaktide vastavusse viimist *õiguse, vabaduse ja julgeoleku* valdkonnas. Üldiselt on Türgi seadusandlus osaliselt ühenduse õigustikuga kooskõlas. Edasine areng on vajalik järgmistes valdkondades: isikuandmete kaitse seaduse vastuvõtmine, piirikontrolli käsitleva riikliku tegevuskava vastuvõtmine ja rakendamine, rännet ja varjupaika käsitleva riikliku tegevuskava rakendamine, geograafilise piirangu kaotamine Genfi konventsiooni järgimisel ja asutustevahelise koostöö arendamine.

Keskkonnapoliitika areng on olnud vähene. Ühenduse õigustiku ülevõtmise üldine tase on madal, välja arvatud jäätmemajanduse ja müra valdkonnas, kus ülevõtmine on kulgenud edukalt. Endiselt valmistab raskusi õigusaktide rakendamine ja jõustamine. Türgi peab võtma meetmeid, et lõimida keskkonnapoliitika teiste poliitikavaldkondade määratlusse ja rakendamisse.

Tarbija- ja tervisekaitset käsitlevate õigusaktide vastavusse viimine on olnud järjekindel. Eelkõige on laabunud ohutusega mitteseotud meetmete rakendamine. Ohutusega seotud meetmete osas ei ole arengut toimunud. Teatavat edu on saavutatud rahvatervise edendamisel, peamiselt tubakat käsitlevate õigusaktide osas. Haldussuutlikkust tuleks tõsta.

Tolliliitu käsitlevad õigusaktid on suures osas vastavusse viidud ning need on kooskõlas ka ELi ja Türgi kahepoolsete lepingutega. Siiski on vajalik Türgi tolliseadustiku jätkuv vastavusse viimine ELi tolliseadustikuga. Probleeme valmistavas vabatsoonides kohaldatavad tolliga mitte seotud õigusaktid ning intellektuaalomandi õiguste jätkuvalt puudulik järelevalve tollikontrollis.

Tulenevalt ELi ja Türgi tolliliidu kohustustest järgib Türgi suuremas osas ELi *välissuhete* poliitika ärilisi aspekte. Kolmandate riikidega on alla kirjutatud uued vabakaubanduslepped. Türgi on suures osas viinud oma õigusaktid vastavusse ELi üldise eelistuste süsteemiga. Samuti järgib Türgi suures osas ELi ühist välis- ja julgeolekupoliitikat. Kahepoolsed suhted naaberriikidega, kaasa arvatud Kreekaga, on paranenud. Piir Armeeniaga on jätkuvalt suletud. Türgil ja ELil on erinev arusaam „Berlin Plus“ lepetest ELi ja NATO vahel, mis takistab ELi ja NATO strateegilist koostööd kriisijuhtimise valdkonnas.